

НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

2005 йил июлдан чиқа бошлаган

2014 йил — Соғлом бола йили

ТАРАҚҚИЁТИМИЗ ВА ФАРОВОНЛИГИМИЗНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСИ

«Ўзбекистон» халқаро анжуманлар саройида 6 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинган куннинг 21 йиллигига бағишланган тантанали йиғилиш бўлиб ўтди. Унда давлат ва жамоат арбоблари, фан, маданият ва санъат намояндалари, пойтахт жамоатчилиги, мамлакатимизда фаолият кўрсатаётган хорижий давлатларнинг элчихоналари ва халқаро ташкилотлар ваколатхоналари вакиллари иштирок этди.

Йиғилишни Тошкент шаҳар ҳокими Р.Усмонов очди.

Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳияси янгради.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов тантанали йиғилишда маъруза қилди.

Давлатимиз раҳбари Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси мамлакатимизда демократик давлат ва фуқаролик жамияти барпо этиш, инсон ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш, Ватанимиз тараққиёти ва турмушимиз фаровонлигини юксалтиришнинг ҳуқуқий кафолати бўлиб келаётганини таъкидлади.

Конституциямиз нормаларининг ҳаётга татбиқ этилиши жамиятимизда қарор топган тинчлик ва ҳамжиҳатликда, ҳаётимизга янги мазмун бағишлаётган

ислохотлар самарасида, одамларимизнинг ўзгариб бораётган онгу-тафаккурида, ҳар бир оила, ҳар бир инсон ҳаётида ўз ифодасини топмоқда.

Ушбу тарихий санани байрам қилар эканмиз, миллий давлатчилигимиз асосларининг мустаҳкамланиши, ижтимоий-иқтисодий соҳаларнинг изчил ривожланиши, аҳоли турмуш даражасининг юксалиши, мамлакатимизнинг халқаро ҳамжамиятдаги ўрни ва нуфузи ортиши — буларнинг барчасида Асосий қонунимизнинг аҳамияти юксак эканлигини янада теран англаймиз.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси байрамининг яна бир муҳим жиҳати, шу кунни халқимизнинг эзгу интилишларини ифода этадиган, жамиятимиз ривожига хизмат қиладиган энг устувор йўналишлар белги-

лаб олинадиган ва келгуси йилга шунга мувофиқ ном берилди.

Президентимиз Ислон Каримов ташаббуси билан 2013 йил Обод турмуш йили деб эълон қилинган эди.

«Обод турмуш йили» Давлат дастури асосида фуқаролик жамиятини ривожлантириш, тинчлик-осойишталикни мустаҳкамлаш, аҳоли фаровонлигини янада оширишга қаратилган меъёрий-ҳуқуқий база такомиллаштирилди.

Халқимизнинг ҳаёт сифати ва даражасини юксалтириш, маиший шароитларини янада яхшилаш, янги уй-жойлар ва инфратузилма объектларини қуриш, маҳаллаларни обод этиш, ижтимоий-маънавий муҳит барқарорлигини таъминлаш борасида комплекс чора-

тадбирлар амалга оширилди. Хотин-қизларнинг ижтимоий фаоллигини янада юксалтириш, орзу-интилишларини қўллаб-қувватлаш, оналик ва болаликни муҳофаза қилишга алоҳида эътибор қаратилди.

Ватанимизни ҳар томонлама обод қилиш, халқимиз янада тинч ва фаровон яшайдиган ҳаёт барпо этиш йўлидаги бундай ишлар изчил давом этмоқда.

Президентимиз Ислон Кари-

мов кириб келаётган янги — 2014 йилни мамлакатимизда «Соғлом бола йили» деб эълон қилишни таклиф этди. Давлатимиз раҳбарининг бу таклифи йиғилганлар томонидан гулдурас қарсақлар билан қўллаб-қувватланди.

Тантанали маросим санъат усталари ва ёш ижрочиларнинг байрам концерти билан якунланди.

Ў.А.

ПАРЛАМЕНТ ХАБАРЛАРИ

ОЛИЙ МАЖЛИС ҚОНУНЧИЛИК ПАЛАТАСИДА

4 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг навбатдаги мажлиси бўлиб ўтди.

Қонунчилик палатаси Кенгаши томонидан таклиф этилган кун тартиби тасдиқланганидан кейин депутатлар «Хусусийлаштириш тўғрисида»ги, «Геном бўйича давлат рўйхатида олиш тўғрисида»ги, «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 54-моддасига ўзгартишлар киритиш ҳақида»ги, шунингдек «Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги қонун лойиҳаларини биринчи ўқишда кўриб чиқдилар.

Депутатлар томонидан «Хусусийлаштириш тўғрисида»ги қонун лойиҳаси қонунчилик жараёнини ривожлантиришда ва хусусийлаштириш амалиётидаги сифат ўзгаришларни юридик жиҳатдан мустаҳкамлашда янги босқични очиб бераётганлиги қайд этилди. «Давлат тасаруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш тўғрисида»ги амалдаги қонун мамлакатимиз мустақиллигининг дастлабки йилларида қабул қилинган асосий ҳужжат бўлиб, унга мувофиқ хусусийлаштиришнинг норматив-ҳуқуқий базасини яратиш амалга оширилган эди. «Хусусийлаштириш тўғрисида»ги қонун лойиҳаси хусусийлаштириш жараёни ҳозирги босқичининг ўзига хосликларини, хусусийлаштиришга доир битимларнинг очиклиги ва ошқоралигини ҳисобга олган ҳолда, хусусийлаштиришнинг замонавий стратегиясини ва самарали амалиётини қонунчилик йўли билан тартибга солишни таъминлашга, иқтисодиётда хусусий мулкчиликнинг улушини кенгайтириш

ва оширишга, барча потенциал инвесторларнинг тенг имкониятларини ҳамда мулк ҳуқуқларини таъминлашга қаратилган.

«Геном бўйича давлат рўйхатида олиш тўғрисида»ги қонун лойиҳасини муҳокама қилишда жиноятчиликка қарши курашишнинг замонавий илмий ишланмаларини ва техник воситаларини бундан буён ҳам жорий этишнинг муҳимлиги қайд этилди. Хусусан, бу шахсга қарши содир этилган оғир ва ўта оғир жиноятларни фош қилиш ва тергов қилиш ҳамда уларни содир этган шахсларни қидириш учун замонавий технологиялардан фойдаланиш самарадорлигини оширишга тааллуқлидир. Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан ДНК-таҳлили имкониятларидан фойдаланиш мамлакатимизда фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқларини таъминлаш, турмуши, соғлиғи ва мулк даражасини янада оширишга хизмат қиладиган. Кўриб чиқилган қонун лойиҳасининг мақсади мамлакатимизда геном бўйича давлат рўйхатида олишнинг ҳуқуқий асосларини яратиш, геном бўйича давлат рўйхатида олиш принципларини ва унинг турларини, объектлари ва субъектларини аниқлаш, уни ўтказишга, биологик материал ва геном ахборотини сақлаш ҳамда ундан фойдаланишга доир асосий талабларни белгилашдан иборат.

«Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 54-моддасига ўзгартишлар киритиш ҳақида»ги қонун лойиҳаси танлов асосида ижро ҳужжатлари бўйича мол-мулкни баҳолаш учун баҳоловчи ташкилотнинг

баҳоловчисини мутахассис сифатида жалб этиш тартибини жорий этишни, шунингдек, баҳоловчи ташкилотларни танлаб олиш тартибини бекор қилишни назарда тутмоқда. Таклиф этилаётган ўзгартишларнинг қабул қилиниши ижро ишларини юритиш доирасида мол-мулкни баҳолаш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солиш имконини беради, бу эса суд ҳужжатлари ва бошқа органларнинг ҳужжатлари ўз вақтида ижро этилишини таъминлашга кўмаклашади.

Банкротлик механизмларини янада такомиллаштиришга, қасддан банкротликка олиб бориш ҳолларини аниқлаш бўйича ҳуқуқий чора-тадбирларни яратишга, кредиторлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишни кучайтиришга, ҳўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий барқарорлигини таъминлашга ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга қаратилган «Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги қонун лойиҳаси ҳам депутатлар томонидан қизгин муҳокама этилди. Мажлисда бугун мамлакатимизда амалдаги қонун ҳужжатларига қасддан банкротликка олиб бориш ҳолатларини аниқлаш бўйича олдини олувчи чора-тадбирлар ва механизмларни киритиш масаласи вақти келганлиги таъкидлаб ўтилди. Бу кредиторлик қарздорлигини, шу жумладан, бюджетга тўловлар бўйича қарзларни тўлашдан бўйин товлаш мақсадида ҳўжалик юритувчи субъектларнинг қасддан банкротликка олиб борилишига йўл қўймаслик учун ҳуқуқий тўсиқ яратиш имконини беради.

Қонун лойиҳасига суд бошқарувчилари учун қасддан банкротликка олиб бориш аломатларини аниқлаш мажбуриятини на-

зарда тутувчи ўзгартишлар ва қўшимчалар киритилмоқда, унда ҳўжалик суди кредиторнинг аризасига кўра банкротлик тўғрисидаги ишни кўриб чиқишда қасддан банкротликка олиб бориш ёки ёлғон банкротликка олиб бориш ҳолатлари борлигини текшириш учун экспертиза ўтказишга ҳақли деб белгиланмоқда. Депутатларнинг фикрича, ушбу нормаларнинг киритилиши пул маблағларидан ва бошқа мол-мулкдан оқилона фойдаланишга, корпоратив бошқарув сифатини яхшилашга, корхоналар раҳбарлари ва мулкдорларнинг иқтисодий мустақиллиги учун уларнинг жавобгарлигини оширишга кўмаклашади.

Парламент аъзолари билдирилган нуқтаи назарлардан келиб чиққан ҳолда, Ўзбекистон Республикасининг юқорида кўрсатилган қонун лойиҳаларини биринчи ўқишда концептуал жиҳатдан қўллаб-қувватлади.

Қонун лойиҳаларини муҳокама этиш чоғида барча сиёсий партиялар фракциялари ва Ўзбекистон Экологик ҳаракатидан сайланган депутатлар гуруҳи саволлар ва таклифлар билан сўзга чиқдилар. Депутатлар жамиятимизнинг турли соҳаларида ўтказилаётган ислохотларнинг ҳуқуқий базасини янада такомиллаштириш, мамлакатимизни ривожлантиришнинг ҳозирги босқичида Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан қўйилган вазифаларни амалда рўёбга чиқаришнинг муҳим эканлигини алоҳида қайд этдилар.

Қонунчилик палатаси барча кўриб чиқилган масалалар бўйича тегишли қарорлар қабул қилди.

Олий Мажлис
Қонунчилик палатасининг
Ахборот хизмати.

ТАДБИРКОРЛИК ВА ИНТЕРАКТИВ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИ

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Ахборот ва коммуникация технологиялари масалалари қўмитасида тадбиркорлик субъектларига интерактив давлат хизматлари кўрсатишнинг бузунги ҳолати ва истиқболларига бағишланган давра суҳбати бўлиб ўтди. Ўзбекистон Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси билан ҳамкорликда ташкил этилган тадбирда депутатлар, тегишли вазирлик ва идоралар, фуқаролик жамияти институтлари вакиллари, мутахассислар, экспертлар иштирок этди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Ахборот ва коммуникация технологиялари масалалари қўмитаси раиси А.Жўрабоев, Ўзбекистон алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитаси раисининг ўринбосари А.Файзуллаев ва бошқалар Президентимиз Ислоҳ Каримов раҳнамолигида тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш, соҳа вакилларининг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш, уларга эркинлик ва имтиёзлар бериш, интерактив давлат хизматлари кўрсатиш сифати ва самарадорлигини юксалтиришга алоҳида эътибор қаратилаётганини таъкидлади.

Бу йўналишда амалга оширилаётган изчил ислохотлар самарасида 2013 йилнинг тўққиз ойида 21,2 мингта янги кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектини ташкил этиш, кичик бизнес субъектлари томонидан саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини 15,2 фоизга ўстириш ва ушбу секторнинг мамлакат ялпи ички маҳсулотидagi улушини 51,2 фоизгача кўпайтиришга эришилди.

Тадбиркорлик соҳасини

янада ривожлантиришда уларда интерактив давлат хизматлари кўрсатишни такомиллаштириш муҳим аҳамият касб этаётди. Президентимиз Ислоҳ Каримовнинг 2012 йил 21 мартда қабул қилинган «Замонавий ахборот-коммуникация технологияларини янада жорий этиш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори бу йўналишдаги ишларни кенгайтиришда муҳим асос бўлмоқда.

Мамлакатимизда давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг тўқсон саккиз фоизининг интернет тармоғида расмий веб сайти яратилган. Ушбу веб сайтлар орқали аҳоли ва тадбиркорларга бир неча йўналишда интерактив хизматлар кўрсатилмоқда.

«Электрон ҳукумат» тизимини шакллантириш ва ривожлантириш, тадбиркорларга ва аҳолига интерфаол давлат хизматлари кўрсатишнинг электрон шакллари жорий этиш борасида амалга оширилаётган тизимли ишлар натижасида солиқ ва статистик ҳисоботларни масофадан туриб топшираётган тадбиркорлар сафи тобора кенгайиб бормоқда. Божхона декларацияларини тўлдириш, фирма номларини рўйхатдан

ўтказиш, фуқароларнинг ҳўжалик судларига даъво ариза ва илтимосномаларини қабул қилишда ана шундай замонавий тизимдан кенг фойдаланилаётгани ижобий самаралар бермоқда.

Бир қатор давлат идораларида «ягона ойна» таъминининг жорий этилгани тадбиркорлик субъектларининг кўчмас мулкка бўлган эгалик ҳуқуқини рўйхатдан ўтказиш, уларга қурилиш ишлари учун рухсатномалар беришда қатор қулайликлар яратмоқда. Бу борада амалга оширилаётган ишларни янада кенгайтириш ва соҳанинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш бугунги даврнинг муҳим талабидир. Ушбу йўналишдаги долзарб вазифалардан келиб чиқиб, «Электрон ҳукумат тўғрисида»ги қонун лойиҳаси ишлаб чиқилди.

Давра суҳбатида давлат органларида ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш самарадорлигини баҳолашнинг янги тизимини жорий этиш, ягона интерактив давлат хизматлари портали ҳақида, статистик маълумотларни тўплаш, қайта ишлашга оид интерактив хизматлар, товарларни электрон декларациялаш тизими, «ягона ойна» таъминини бўйича тадбиркорларга хизмат кўрсатиш борасида эришилаётган натижаларга оид маърузалар тингланди.

«Электрон ҳукумат тўғрисида»ги қонун лойиҳасини янада такомиллаштириш юзасидан фикр ва мулоҳазалар билдирилди.

ЎЗА.

ИНВЕСТИЦИЯЛАР

КИЧИК БИЗНЕСНИ РИВОЖЛАНТИРИШГА \$15 МЛН

29 ноябрда Халқаро молия корпорацияси (IFC) «Ҳамкорбанк» очиқ акциядорлик-тижорат банкига 7,5 млн АҚШ доллари миқдорида кредит бериш тўғрисидаги кредит битимини имзолади. Кейинчалик IFC «Ҳамкорбанк» ОАТБга яна 7,5 млн АҚШ доллари ажратишни режалаштирляпти.

Кредитдан мақсад банкка кичик бизнесни молиялашга имкониятни яхшилашда кўмак бериш ҳисобланади, бу эса унинг фаолиятини олға юргизиш ва кенгайтириш, янги иш ўринларини барпо этиш ва умуман мамлакат иқтисодиётини ўстиришга имкон яратади.

— Биз IFCнинг кўмаги ва Ўзбекистонда молиялашга имкониятни кенгайтириш бўйича узоқ муддатли ҳамкорликни қўлаймиз, — деди «Ҳамкорбанк» ОАТБ бошқаруви раиси Олмаҳон Тўражонов. — Ушбу кредит банк стратегиясининг тўғрилиги ва унинг бундан кейинги иқтисодий ўсишда собитқадамлигини тасдиқлайди.

2001 йилдан бошлаб IFC «Ҳамкорбанк» ОАТБга қарз маблағи ва капиталга инвестициялар тарзида қарийб 10 млн АҚШ доллари, савдога оид молиялаш линияси ва хатарларни бошқаришнинг илғор амалиётини ва корпоратив бошқарувнинг самарали тизимини жорий этиш, шунингдек агробизнесни молиялаш бўйича салоҳиятни барпо этиш бўйича маслаҳат хизматларини тақдим этди.

— Ўзбекистонда иқтисодий ўсиш ва бандликни таъминлашнинг муҳим омили ҳисобланган кичик бизнесни молиялаштиришга талабни таъминлаш ғоятда муҳим, — деб таъ-

кидлади IFCнинг Европа, Марказий Осиё, Шимолий Африка ва Яқин Шарқдаги Молия бозорлари ҳамда хусусий капитал фондлари бўйича департаменти директори Афтоб Аҳмад. — Маҳаллий банклар билан узоқ муддатли ҳамкорлик бизга мамлакатнинг олис минтақаларидаги кичик бизнесга унинг учун ғоятда зарур бўлган маблағларни тақдим этиш, шунингдек Ўзбекистоннинг бутун банк секторида халқаро тажрибани татбиқ этиш имкониятини беради.

IFC ва «Ҳамкорбанк» ОАТБ кичик бизнесни микромолиялаш, кредитлаш бўйича ҳамкорликдаги ишни давом эттирмоқдалар. Шуниси ибратлики, ҳамкорлик бошлангандан бери банк активлари анча ўсди, жорий йилнинг январидангана улар 1,4 баравар кўпайган. «Ҳамкорбанк» ОАТБ фаолият географиясини кенгайтиришни — Сирдарё ва Жиззах вилоятларида ўз филиалларини очишни режалаштирляпти.

Ўз ахборотимиз.

МДҲ ВА БОЛТИҚБҲИ МАМЛАКАТЛАРИ ВАЛЮТАЛАРИНИНГ АҚШ ДОЛЛАРИ, ЕВРО ВА РОССИЯ РУБЛИГА НИСБАТАН КУРСЛАРИ

Мамлакат	Сана	АҚШ доллари		Евро		Россия рубли	
		бирлиги	курси	бирлиги	курси	бирлиги	курси
Озарбайжон	9.12.2013	1	0,7843	1	1,0750	1	0,0239
Арманистон	6.12.2013	1	406,94	1	556,16	1	12,37
Беларусь	9.12.2013	1	9400,00	1	12840,00	1	285,50
Грузия	9.12.2013	1	1,7011	1	2,3254	100	5,1625
Қозоғистон	9.12.2013	1	154,25	1	210,64	1	4,69
Қирғизистон	10.12.2013	1	49,3954	1	67,7458	1	1,5070
Латвия	9.12.2013	1	0,514000	1	0,702804	1	0,015600
Литва	10.12.2013	1	2,5201	1	3,4528	1	0,076844
Молдова	9.12.2013	1	13,0758	1	17,8753	1	0,3965
Россия	10.12.2013	1	32,7782	1	44,9127	—	—
Тожикистон	9.12.2013	1	4,7737	1	6,4648	1	0,1479
Украина	9.12.2013	100	799,3000	100	1091,9237	10	2,4257
Эстония	31.12.2010	1	11,7107	1	15,6466	1	0,383246

Марказий (миллий) банкларнинг расмий сайтлари маълумотлари асосида.

ХОРИЖИЙ ВАЛЮТАЛАРИНИНГ СЎМГА НИСБАТАН ҚИЙМАТИ

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки 2013 йил 10 декабрдан бошлаб валюта операциялари бўйича бухгалтерия ҳисоби, статистик ва бошқа ҳисоботларни юритиш, шунингдек, божхона ва бошқа мажбурий тўловлари учун хорижий валюталарнинг сўмга нисбатан қуйидаги қийматини белгилади:*)

1 Австралия доллари	2000,61	1 Польша злотийси	719,71
1 Англия фунт стерлинги	3590,12	1 СДР	3380,04
1 Дания кронаси	403,61	1 Туркия лираси	1086,63
1 БАА дирҳами	598,24	1 Швейцария франки	2462,20
1 АҚШ доллари	2197,27	1 ЕВРО	2982,03
1 Миср фунти	319,05	10 Жанубий Корея вонини	20,86
1 Исландия кронаси	18,63	10 Япония иенаси	213,53
1 Канада доллари	2063,94	1 Россия рубли	66,68
1 Хитой юани	361,86	1 Украина гривнаси	274,90
1 Малайзия ринггити	682,59		

*) Валюта қийматини белгилаш чоғида Ўзбекистон Республикаси Марказий банки мазкур валюталарни ушбу қийматда сотиш ёки сотиб олиш мажбуриятини олмаган.

УШБУ СОҶДА

- 2014 ЙИЛ – СОҶЛОМ БОЛА ЙИЛИ
 - Тараққиётимиз ва фаровонлигимизнинг ҳуқуқий асоси **1-бет**
 - ПАРЛАМЕНТ ХАБАРЛАРИ
 - Олий Мажлис Қонунчилик палатасида **1-бет**
 - УСТУВОРЛИКЛАР
 - Тадбиркорлик ва интерактив давлат хизматлари **2-бет**

- ИНВЕСТИЦИЯЛАР
 - Кичик бизнесни ривожлантиришга \$15 млн
 - Валюталар курси **2-бет**
 - ҚОНУНЧИЛИКДАГИ ЯНГИЛИКЛАР
 - Янги ҳужжатларни тақдим этишимиз **3-бет**
 - БИЗНИНГ МАСЛАҲАТЛАР
 - Имтиёз қўлланмаганда ЯСТнинг суммаси қанча бўлади?

- ЯСТ тўловчиси ҚҚС тўламаганда...
- Ускунага ҚҚС солинадими?
- ҚҚСни ҳисобга олишни унутманг
- Солиқ солиш базасига киритасиз
- Ходимга ёрдам кўрсатдик **4-5-бетлар**
- ҲЎЖАЛИК ЮРИТИШ ҚОИДАЛАРИ
 - Монополияга қарши қўмита инсофсиз рақобатдан ҳимоя этаётир

- Ҳужжатларни суд тиклайди
- Иш жадвалга боғлиқ эмас

- КАДРЛАР БЎЛИМИ
 - Таътилда касал бўлдингизми? – Раҳбариятга хабар қилинг
 - Номуносиб ходимни ўринли тарзда ишдан бўшатиш

8-бет

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

Тақдим этилаётган, шунингдек сўнги пайтда қабул қилинган бошқа ҳужжатларнинг тўлиқ матни билан norma.uz сайтида танишиб чиқишингиз мумкин.

ТАШИШ ХАВФСИЗЛИГИ РУХСАТ БЕРИШДАН БОШЛАНАДИ

Вазирлар Маҳкамасининг 19.11.2013 йилдаги 310-сон қарори билан қуйидагилар тасдиқланди:

Ўзбекистон Республикаси Темир йўлларда юк ва йўловчилар ташиш хавфсизлигини назорат қилиш давлат инспекцияси томонидан объектлар, маҳсулотлар ва технологияларнинг лойиҳаларини ҳамда фойдаланишга қабул қилиб олиш ишларини уларнинг темир йўл транспорти соҳасида белгиланган талабларга мувофиқлиги юзасидан экспертизадан ўтказиш тартиби тўғрисида низом;

Локомотивлар, юк ва изотермик вагонларнинг хизмат қилиш муддатларини узайтиришга техник ечимлардан ишлаб чиқаришда фойдаланишни Ўзбекистон Республикаси Темир йўлларда юк ва йўловчилар ташиш хавфсизлигини назорат қилиш давлат инспекцияси билан келишиш тартиби тўғрисида низом.

Мазкур низомларнинг талаб ва шартлари турлича бўлишига қарамай, рухсат бериш ҳужжатларини олиш таомиллари анча ўхшашдир.

Биринчи Низомда назарда тутилган хулоса 5 йил муддатга берилади. Иккинчи Низомга мувофиқ бериладиган гувоҳноманинг амал қилиш муддати – ҳаракатланадиган темир йўл таркиби хизмат қилишини узайтириш муддатига мувофиқдир.

Иккала низомда ҳам ариза берувчи томонидан тақдим этиладиган ҳужжатлар рўйхати аниқ кўрсатиб ўтилган. Бошқа ҳужжатларнинг талаб қилинишига йўл қўйилмайди. Хулоса (гувоҳнома) олиш учун ҳужжатларни қабул қилиш санасидан бошлаб 20 иш кунидан ортиқ бўлмаган муддатда кўриб чиқиш лозим.

Хулоса (гувоҳнома) олиш учун зарур бўлган ҳужжатлар ариза берувчи томонидан бевосита, уларнинг олинганлиги тўғрисидаги хабарнома билан, почта алоқаси воситаси орқали ёки электрон рақамли имзоси билан имзоланган ҳолда электрон шаклда тақдим этилади. Ҳужжатлар рўйхат бўйича қабул қилинади, рўйхат ҳужжатлар қабул қилинган сана тўғрисидаги белги билан ариза берувчига дарҳол берилади (юборилади).

Ҳужжатлар низомларда белгиланган муддатларда йиғим ундирилмаган ҳолда кўриб чиқилади. Ваколатли орган хулоса (гувоҳнома) бериш ёки беришни рад этиш тўғрисида қарор қабул қилиши ҳамда ариза берувчинини тегишли қарор қабул қилинган санадан бошлаб 1 иш кунидан кечикмай ёзма шаклда хабардор қилиши лозим.

Низомлар билан шунингдек ваколатли орган белгиланган муддат мобайнида қарор қабул қилмаган ҳолатларда ариза берувчининг ҳаракатлари тартиби назарда тутилган.

Хулоса (гувоҳнома) беришни рад этиш тўғрисида қарор қабул қилинган тақдирда, бу ҳақдаги хабарнома ариза берувчига, рад этишнинг сабаблари, қонунчиликнинг аниқ нормалари ва ариза берувчи кўрсатиб ўтилган сабабларни бартараф этиб ҳужжатларни такроран кўриб чиқиш учун тақдим этиши мумкин бўлган муддат кўрсатилган ҳолда ёзма шаклда юборилади (тақдим этилади). Мазкур муддат рад этиш тўғрисидаги ёзма хабарнома олинган кундан бошлаб 10 иш кунидан кам бўлиши мумкин эмас.

Ҳужжатларни такроран кўриб чиқиш рад этиш сабаблари бартараф этилганлиги тўғрисида ариза ва рад этиш сабаблари бартараф этилганлигини тасдиқловчи тегишли ҳужжатлар олинган кундан бошлаб 10 иш кунидан ошмайдиган муддатда амалга оширилади, кўриб чиқилганлиги учун йиғим ундирилмайди. Ваколатли орган илгари ариза берувчига ёзма шаклда баён этилмаган рад этиш сабабларини келтиришга ҳақли эмас, аввал кўрсатиб ўтилган сабаблар бартараф этилганлигини тасдиқловчи ҳужжатларга боғлиқ сабаблар бундан мустасно.

Рад этилгани тўғрисидаги ёзма хабарномада кўрсатилган муддат ўтгандан кейин тақдим этилган ариза янгидан берилган ариза ҳисобланади ва ваколатли орган томонидан умумий асосларда кўриб чиқилади.

Ваколатли орган томонидан берилган хулоса (гувоҳнома) учун йиғим ундирилмайди.

Хулоса (гувоҳнома) йўқолганда ёки яроқсиз ҳолга келганда ариза тақдим этилган кундан бошлаб беш иш кунидан кўп бўлмаган муддатда ариза бўйича хулосанинг дубликати берилади, бунинг учун йиғим ундирилмайди.

Ариза берувчи – юридик шахс қайта ташкил этилганда, унинг номи ёки жойлашган жойи (почта манзили) ўзгарганда ариза берувчи ёки унинг ҳуқуқий вориси қайта расмийлаштиришдан ўтгандан кейин 7 иш кунини мобайнида кўрсатилган маълумотларни тасдиқловчи тегишли ҳужжатларни илова қилган ҳолда, хулосани (гувоҳномани) қайта расмийлаштириш тўғрисида ариза бериши шарт.

Хулосаларни (гувоҳномаларни) қайта расмийлаштириш ва бериш қайта расмийлаштириш тўғрисидаги ариза олинган кундан бошлаб 5 иш кунидан кўп бўлмаган муддатда амалга оширилади. Хулосани қайта расмийлаштирилганлик учун йиғим ундирилмайди.

Хулоса (гувоҳнома)нинг амал қилишини тўхтатиб туриш, тўхтатиш ва бекор қилиш «Тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги рухсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида»ги Қонуннинг тегишли равишда 22, 23 ва 25-моддаларига мувофиқ назарда тутилган ҳолларда ва тартибда амалга оширилади.

Ваколатли орган берилган хулосалар (гувоҳномалар) реестрини юритади ва уни ўзининг расмий веб-сайтида жойлаштиради. Реестрда мавжуд ахборотлар юридик ва жисмоний шахслар танишиб чиқишлари учун очик ҳисобланади.

1 ЯНВАРДАН ИНТЕРНЕТ ОРҚАЛИ ДАВЛАТ РЎЙХАТИДАН ЎТКАЗИЛАДИ

Вазирлар Маҳкамасининг «Тадбиркорлик субъектларини Интернет тармоғи орқали давлат рўйхатидан ўтказиш механизмини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори (25.11.2013 йилдаги 312-сон) билан 2014 йил 1 январдан бошлаб хўжалик юритувчи субъектларни Ўзбекистон Республикаси Интерактив давлат хизматлари ягона портали орқали давлат рўйхатидан ўтказиш механизми жорий этилади.

Электрон рўйхатдан ўтказиш таъсис ҳужжатларини масофадан туриб ва интерактив расмийлаштириш йўли билан намунавий шакллар асосида тайёрлаш имкониятини назарда тутди. Зарур ҳужжатларни илова қилган ҳолда рўйхатдан ўтказишга ариза бериш, шунингдек рўйхатдан ўтказилган таъсис ҳужжатларини ва тадбиркорлик субъектларининг давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳномани бериш электрон рақамли имзодан фойдаланган ҳолда электрон шаклда амалга оширилади.

Давлат солиқ қўмитаси ва Давлат статистика қўмитасига 2014 йил 1 январгача бўлган муддатда барча рўйхатдан ўтказувчи органларга уларнинг тегишли идоравий сайтларидан фойдаланган ҳолда реал вақт режимида тадбиркорлик субъектларига солиқ тўловчининг идентификация рақами (СТИР) ва КТУТ коди берилиши имкониятини бериш юклатилди.

Қарор билан тартибга солинадиган электрон рўйхатдан ўтказиш тизими кредит ташкилотларига татбиқ этилмайди.

Қарор билан Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш ва рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби тўғрисидаги низомга (ВМнинг 20.08.2003 йилдаги 357-сон қарори билан тасдиқланган) ҳамда Тижорат фаолияти учун товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорларни давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш тартиби тўғрисидаги низомга (ВМнинг 2.09.2004 йилдаги 413-сон қарори билан тасдиқланган) ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритилди. Уларда айтилишича, энди тадбиркорлик субъектлари давлат рўйхатидан ўтиш учун ҳужжатларни фақатгина шахсан келиб ёки почта орқали эмас, балки Интернет тармоғи орқали ҳам тақдим этишлари мумкин; илгари қабул қилинган ҳужжатларнинг низомлари билан келишилган ҳолда, Интернет орқали рўйхатдан ўтиш тартиби мустаҳкамланди.

АВИАХАТЛАР УЧУН ЯНГИ ҚОИДАЛАР

Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари давлат қўмитасининг қарори (АВ томонидан 26.11.2013 йилда 2530-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Ҳаво кемаларида почтани ташиш қоидалари тасдиқланди. Қоидалар почта алоқаси операторлари, провайдерлари ва авиакомпаниялар ўртасидаги ўзаро муносабатларни тартибга солади ҳамда ички ва халқаро ҳаво линиялари орқали фуқаро ҳаво кемаларида почта ташиш тартибини, почта алоқаси операторлари, провайдерлари ва авиакомпанияларнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятларини асосида, шунингдек уларга қўшимчалар кўринишида расмийлаштириладиган бир марталик талабномалар бўйича амалга оширилади. Қоидалар билан аэропортларда почтага ишлов бериш ва уни сақлаш учун ҳамда почта алоқаси объектларини жойлаштириш учун зарурий шарт-шароитлар белгиланган.

Почтани ташиш авиакомпания ҳаво кемаларининг ҳаракат жадвалларида кўзда тутилган авиарейслар билан амалга оширилади. Ташувчи почта энг яқин рейслар билан ўз вақтида жўнатилишини кафолатлаши керак.

Қоидалар билан ички ва халқаро ҳаво линиялари орқали почтани қабул қилиш, топшириш, расмийлаштириш ва ташиш шартлари белгиланган. Хусусан, почта қабул қилинишидан олдин авиация хавфсизлиги назоратидан ўтказилиши (текшириб чиқиши) керак, почтани текшириб чиқиш авиация хавфсизлиги бўлинмаларининг ходимлари томонидан техник воситалардан фойдаланган ҳолда бажарилади. Почта алоқаси операторлари, провайдерлари қонун ҳужжатларида белгиланган талабларга мувофиқ почта, курьерлик жўнатмаларини ташишга топширишлари шарт.

Ҳужжатда турли таркибдаги: мўрт предметлар, шу жумладан, аниқ асбоблар; янги узилган мевалар, саб-завотлар ва ўсимликлар; тирик асалари, зулуклар ва ҳоказолар жойланган почта жўнатмаларини жўнатишга қабул қилиш ва етказиб бериш хусусиятлари акс эттирилган. Низомда газета ва бошқа даврий босма нашрларга ишлов бериш ва етказиб бериш ҳам кўрсатилган. Улар жойланманинг бутунлигини таъминловчи ёпиқ ўровда жўнатилади. Белгиланган муддатларда тахририятлар томонидан етказиб берилмаган даврий босма нашрлар бўш сифим ва тоннаж мавжуд бўлганда бошқа рейслар билан жўнатилади.

Ўзбекистон ҳудудининг ташқарисига юбориладиган ва унинг ҳудудига келадиган халқаро почта Умумжаҳон почта конвенцияси¹ (Женева, 12.08.2008 йил), шунингдек Ўзбекистон Республикаси почта алоқаси операторлари, провайдерларининг бошқа мамлакатлар операторлари билан тузиладиган икки томонлама келишувлари талабларига мувофиқ расмийлаштирилган ҳолда, ҳаво транспортида ташиш учун топширилиши керак.

Авиакомпания почтанинг йўқолиши, бузилиши (шикастланиши) учун Умумжаҳон почта конвенцияси ва «Почта алоқаси тўғрисида»ги Қонунда² (31.08.2000 йилдаги 118-II-сон) назарда тутилган почта алоқаси операторлари, провайдерларининг жўнатувчилар ёки адресатлар олдидаги жавобгарлиги миқдорида почта алоқаси операторлари, провайдерлари олдида жавобгар бўлади. Бундан ташқари, авиакомпания жавобгар бўладиган бошқа ҳолатлар ҳам назарда тутилган.

Қоидалар билан шунингдек почта алоқаси операторлари, провайдерлари жавобгарлиги назарда тутилган. Почтани ҳаво кемаларида ташиш борасидаги шартномавий муносабатлардан келиб чиқадиган низолар бўйича шикоятлар ва даъволар қилиш жараёни тартибга солинган.

Қоидаларга почтани ҳаво кемаларида ташишни расмийлаштиришда фойдаланиладиган ҳужжатларнинг намуналари илова қилинади.

Қарор 2.12.2013 йилдаги 48 (600)-сон «Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами»да расман эълон қилинган кундан кучга кирди.

Тақдим этилган ҳужжатларга қисқача шарҳларни эксперт-юристимиз Елена ЕРМОХИНА тайёрлади.

¹Президентнинг 4.03.2011 йилдаги ПҚ-1495-сон қарори билан тасдиқланган.

²22.04.2009 йилдаги ЎРҚ-211-сон Қонун тахририда.

ИМТИЁЗ ҚЎЛЛАНМАГАНДА ЯСТНИНГ СУММАСИ ҚАНЧА БЎЛАДИ?

Кредит шартномаси бўйича республика валюта фондидан «Хоразм автомобиль ишлаб чиқариш бирлашмаси» олган фойсиз кредитдан бўлган 799 396 530,63 сўм кредиторлик қарзи ва ҳисобланган 2 616 441 078,02 сўм пеня Вазирлар Маҳкамасининг қарорига асосан ҳисобдан чиқарилган.

Жамиятимизнинг ягона солиқ тўлови тўловчиси эканлигини эътиборга олиб, сиздан қарздорлик ҳисобдан чиқарилиши юзасидан юзага келган қуйидаги саволларимизга жавоб беришингизни илтимос қиламиз.

Солиқ кодексининг 355-моддасига асосан жамият ҳисобдан чиқарилган қарз бўйича ягона солиқ тўловидан озод қилинадими?

Агар имтиёз қўлланилмаса, ягона солиқ тўлови қайси суммадан ушланади: асосий қарздорлик бўлмиш 799 396 530,63 сўмданми ёки жами сумма – 3 415 837 608,65 сўмданми?

Хоразм автомобиль ишлаб чиқариш бирлашмаси бош бухгалтери.

– Солиқ кодексининг 355-моддасига кўра, ягона солиқ тўловини тўловчи корхоналар учун ялпи тушум солиқ солиш объекти бўлиб ҳисобланади. Солиқ солиш мақсадида ялпи тушум таркибига Солиқ кодексининг 132-моддасида назарда тутилган бошқа даромадлар, хусусан, товарларни (ишларни, хизматларни) ишлаб чиқариш ва реализация қилиш билан боғлиқ бўлмаган операциялардан олинadиган даромадлар

киритилган. Солиқ тўловчи текин олган мол-мулк, мулккий ҳуқуқлар, шунингдек ишлар ва хизматлар, агар Солиқ кодексида бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса, солиқ тўловчининг даромадидир. Эътибор беринг, «бошқача қоида назарда тутилган бўлмаса» дейилапти.

Маълумки, Солиқ кодексининг 355-моддаси бешинчи қисмида агар маблағларни (мол-мулкни ёки мулккий ҳуқуқларни) ўтказиш,

ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш республика Президенти ёки Вазирлар Маҳкамасининг қарори асосида амалга оширилса, текин олинган маблағлар (мол-мулк ёки мулккий ҳуқуқлар), ишлар ва хизматлар солиқ солиш объекти сифатида қаралмаслиги белгилаб қўйилган.

Шундан келиб чиқиб сиз ушбу суммадан ягона солиқ тўловини тўламайсиз.

ЯСТ ТЎЛОВЧИСИ ҚҚС ТЎЛАМАГАНДА...

Ягона солиқ тўловини тўловчи ёрдамчи пудратчи корхона ҚҚС тўловчи корхонадан цемент сотиб олиб, ҚҚС тўловчи бўлган бош пудратчи корхонага ҚҚС билан ҳисобланган материални берганда бош пудратчи корхона ушбу материал пулига яна ҚҚС қўллаб (яъни икки мартаба ҚҚС тўлови ҳисобланиб), буюртмачига ҳисобварақ-фактура тақдим қилинишида ҚҚС тўланиши тўғрисида маълумот беришингизни сўраймиз.

**Х.Куръязов,
«Урганч» халқаро аэропорти» ДУК
директори.**

– Ҳисобварақ-фактураларни ҳисобга олиш ва расмийлаштириш тартибининг (АВ томонидан 22.03.2013 йилда 2439-сон билан рўйхатдан ўтказилган) III бобига кўра, агар ишлар бажараётган, хизматлар кўрсатаётган корхоналар ҚҚС тўловчиси бўлиб ҳисобланмаса, ҳисобварақ-фактуранинг 8 ва 9-устунларида ҚҚС суммасини кўрсатмайдилар ҳамда «Қўшилган қиймат солиғисиз» штампини қўйишлари керак.

Демак, ягона солиқ тўлови тўловчиси бўлган ёрдамчи пудрат ташкилоти товар етказиб берувчилардан олган материалларини ҳисобварақ-фактураларда кўрсатилган ҚҚС суммасини бош пудратчига ишлар бажариб бўлгандан кейин тақдим қилаётган пайтда ўзининг ҳисобварақ-фактурасида ҚҚС суммасини кўрсатмасдан, балки бажарилган ишлар ҳажмига киритиб бериши лозим бўлади.

Ўз навбатида, бош пудратчи ҚҚС тўловчиси бўлганлиги боис ёрдамчи пудратчилардан олган ишлар ва ўзи томонидан бажарилган ишларнинг қийматини

буюртмачига тақдим қилаётган даврида ҳисобварақ-фактурада ҚҚС суммасини алоҳида кўрсатиб бериши керак бўлади.

Солиқ кодексининг 218-моддасида бюджетга тўланиши лозим бўлган солиқ суммасини аниқлашда товарларни (ишларни, хизматларни) олувчи ҳақиқатда олинган ва (ёки) солиқ тўловчи томонидан ишлаб чиқарилган ҳамда ўз эҳтиёжлари учун фойдаланилган товарлар (ишлар, хизматлар) бўйича тўланиши лозим бўлган (тўланган) ҚҚСнинг суммасини ҳисобга олиш ҳуқуқига эга эканлиги назарда тутилган. Фақат бунда олинган товарларга (ишларга, хизматларга) етказиб берувчи томонидан ёзилган ҳисобварақ-фактурада ҚҚС алоҳида ажратиб кўрсатилган бўлиши керак.

Демак, бош пудратчи бу ерда ҳисобварақ-фактураларда кўрсатилган ҚҚС суммаларини ҳисобга олиши ва қолган суммани бюджетга тўлаши керак.

МИСОЛ. ҚҚС тўловчи бўлган бош пудратчи корхона буюртмачига ҚҚСсиз қурилиш ишлари қиймати 150 млн сўм ва ҚҚС суммаси 30 млн сўм бўлган ҳисобварақ-фактура тақдим қилди. Шундан бош пудратчининг ўз кучи билан бажарган иши 30 млн сўм ва бунда ўзида мавжуд ҳисобварақ-фактурадаги ҚҚС суммаси 4 млн сўмни ташкил қилади. Шунингдек ҚҚС тўловчиси бўлган ёрдамчи пудратчидан ҚҚСсиз қурилиш ишлари қиймати 70 млн сўм ва ҚҚС суммаси 14 млн сўм бўлган ҳисобварақ-фактура ҳамда ягона солиқ тўлови тўловчиси бўлган ёрдамчи пудратчидан 50 млн сўмлик «Қўшилган қиймат солиғисиз» штампини қўйилган ҳисобварақ-фактура олди.

Бу ерда бош пудратчининг бюджетга тўлаши керак бўлган ҚҚС суммаси 12 млн сўмни (150 х 20% – 4 – 14) ташкил қилади.

Жавобларни экспертизимиз Умидбек САФАРОВ тайёрлади.

Корхонамиз қурилиш ишлари бўйича буюртмачи-қурувчилик вазифаларини бажариб келади. Ўтказилган тендер савдоларининг тегишли шартларига кўра корхонамиз технологик жиҳозларни етказиб бериш мажбуриятини ўз зиммасига олди. Импорт шартномаси асосида харид қилинган ускунага қўшилган қиймат солиғи солинмаган. Объектнинг смета қийматида ҳам ускунага қўшилган қиймат солиғини солиш назарда тутилмаган.

Қурилиш давомида буюртмачи ускунани далолатномалар бўйича бош пудратчига монтаж қилиш ва фойдаланишга топшириш учун берган. Ускуна қайта ишлаганга берилган, бу эса Солиқ кодексининг 199-моддасига мувофиқ товарларни реализация қилиш бўйича оборот ҳисобланмайди.

Агар бош пудратчи ҚҚС тўловчиси бўлса, монтажга берилган технологик ускунага қандай қилиб қўшилган қиймат солиғи солинади?

**Шарифжон Умиров,
корхона бош бухгалтери.
Жиззах вилояти.**

УСКУНАГА ҚҚС СОЛИНАДИМИ?

– Солиқ кодекси 211-моддасининг 7-бандига асосан Ўзбекистон Республикаси ҳудудига қонун ҳужжатларига мувофиқ тасдиқланadиган рўйхат бўйича олиб кириладиган технологик асбоб-ускуналар, шунингдек бутловчи буюмлар ва эҳтиёт қисмлар, агар уларни етказиб бериш технологик асбоб-ускуналарни етказиб бериш контракти шартларида назарда тутилган бўлса, ушбу товарларни импорт қилиш қўшилган қиймат солиғидан (ҚҚС) озод қилинади. Импорт қилинган технологик асбоб-ускуналар олиб кирилган пайтдан эътиборан 3 йил мобайнида экспортга реализация қилинган ёки текин берилган тақдирда, мазкур имтиёзнинг амал қилиши ҚҚС тўлаш бўйича мажбуриятлар тикланган ҳолда бекор қилинади.

Солиқ кодекси 199-моддаси иккинчи қисмининг 9-бандига биноан товарларни ва бошқа мол-мулкни қайта ишлаш асосида бериш ҚҚС бўйича товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилиш обороти бўлмайди. Демак, сиз қайд этган ҳолатда ускуна қайта ишлаганга берилганда ҚҚС тўланмайди.

Импорт технологик ускуна ҚҚСсиз қурилиш қийматига киритилади ва 21-сон БҲМСга кўра, бухгалтерияда 0810-«Тугалланмаган қурилиш ҳисобварағи дебети», 0720-«Ўрнатиладиган асбоб-ускуналар – хорижий» ҳисобварағи кредити ёзуви ёзилади.

Юқорида саналган шартларда олинган ускунани ўрнатиш хизматларини кўрсатадиган бош пудрат ёки ёрдамчи пудрат ташкилотлари ўзларининг ҚҚС бўйича солиқ солинадиган базаларини белгилаётганда Солиқ кодекси 204-моддасининг тўртинчи қисмига риоя қилиши керак бўлади. Унга кўра, қурилиш, қурилиш-монтаж ва таъмирлаш-қурилиш, ишга тушириш-созлаш, лойиҳа-қидирув ва илмий ишлар, хизматлар бўйича, шунингдек объектларни фойдаланишга тайёр ҳолда қуришда шартномавий нархлардан келиб чиққан ҳолда ҳисобкитоб ҳужжатлари ҳақ тўлаш учун тақдим этилган, бажарилган ва буюртмачи томонидан тасдиқланган ишларнинг, хизматларнинг ҚҚС киритилмаган қиймати солиқ солинадиган база ҳисобланади.

Агар шартномага биноан бу ишларни материаллар билан таъминлаш мажбурияти буюртмачининг зиммасида бўлса, ушбу материалларга бўлган мулк ҳуқуқи буюртмачининг ўзида сақланиб қолган тақдирда, бажарилган ҳамда тасдиқланган ишларнинг буюртмачи материалларининг қиймати киритилмаган ҳолдаги қиймати солиқ солинадиган база ҳисобланади.

Демак, бош пудрат ташкилоти фақат ўзининг бош пудрат хизматлари, шунингдек ускунани монтаж қилиш бўйича хизматлар қийматига ҚҚСни ҳисоблаши керак бўлади. Бунда импорт ускуна қийматига ҚҚС ҳисобланмайди.

Жавобни экспертизимиз Гуломжон ТЎЛАГАНОВ тайёрлади.

ЭЪЛОНЛАР

СОТИШ

Ташкилот фойдаланишда бўлган, яхши ҳолатдаги папка-регистрларни арзон нархда сотади. Тўлов – исталган шаклда. Тел. 185-91-83.

ЮРИДИК ХИЗМАТЛАР

Адвокат. Юридик хизмат кўрсатиш, маслаҳатлар. Тел. (+998 93) 585-23-65.

Кўчмас мулк бўйича юрист маслаҳатлари. Кадастр*. Тел. 346-16-89.

ADVOKAT ELITE. Судларда вакиллик қилиш. Корхоналар, ваколатхоналарни рўйхатдан ўтказиш, қайта

ташкил этиш ва уларга юридик хизмат кўрсатиш*. Тел.: 281-52-39, 346-16-89.

ХИЗМАТЛАР

Бухгалтер уйга иш олади.

Тел. (+998 90) 316-25-53.

Чораклик, йиллик ҳисоботлар тайёрлайман.

Тел. (+998 98) 812-28-15.

Бухгалтерия юритиш.

Тел. (+998 98) 812-28-15.

Иш ҳужжатларини муқовалаш.

Тел.: 556-61-31, 974-54-03.

Архитектура лойиҳалари ва дизайн*.

Тел.: (+998 91) 162-60-17.

Картрижларни тўлдириш. UzKART, ОН-ЛАЙН терминаллар жойига чиқиш билан.

Тел.: 235-19-91, 171-99-28, 162-34-55. www.likan.uz

Ташкилотлар учун компьютер ва маиший техникани ҳисобдан чиқариш учун ҳужжатларни тайёрлаш. Тўлов – исталган шаклда.

Тел.: 236-76-46, 233-74-95, 233-17-56.

Сервис маркази. Компьютерлар, принтерларни таъмирлаш. Картрижларни тўлдириш. Жойига чиқиш билан. Тўлов – пул ўтказиш йўли билан. Тел. 808-14-94.

*Хизматлар лицензияланган. Товар сертификатланган.

ҚҚСни ҳисобга олишни унутманг

Корхонамиз ўз кучлари билан ишлаб чиқариш цехида таъмирлаш ишларини олиб бормоқда. Ушбу ишларни амалга ошириш давомида ҚҚС билан ва ҚҚСсиз ҳолда тегишли материаллар харид қилишга тўғри келди. Ушбу вазиятда бир савол пайдо бўлди: ишлаб чиқариш цехини таъмирлаш учун материаллар далолатнома асосида топширилаётганда ҚҚС ҳисоблаб ёзиладими ёки йўқми? ҚҚС билан харид қилинган материаллар бўйича ҚҚСни ҳисобга олиш қандай тартибда амалга оширилади?

Бурҳон Назруллаев,
корхона раҳбари ўринбосари.
Тошкент вилояти.

— Солиқ кодекси 199-моддаси иккинчи қисмининг 1-бандига асосан солиқ тўловчининг харажатлари сифатида қараладиган, унинг ўз эҳтиёжлари учун товарларни бериш, ишларни бажариш, хизматлар кўрсатиш ҚҚС бўйича товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилиш обороти бўлмайди, (бундан юридик шахслардан олинadиган фойда солиғини ҳисоблаб чиқаришда харажатлари чегирилмайдиган солиқ тўловчининг ўз эҳтиёжлари учун ўзи ишлаб чиқарган товарларни бериш, ўз кучи билан ишларни бажариш, хизматлар кўрсатиш мустасно).

Демак, солиқ тўловчининг харажатлари сифатида қараладиган унинг ўз эҳтиёжлари учун товарларни бериш уларни реализация қилиш обороти бўлмайди ва улар ҚҚС солиш объекти ҳисобланмайди.

Бинобарин, корхонангиз ҚҚС тўловчиси ҳисобланса ёки:

— товарлар (ишлар, хизматлар) солиқ солинадиган оборот, шу жумладан ноль даражали ставка бўйича оборот мақсадларида фойдаланилса;

— етказиб берувчи томонидан қўйилган ҳисобварақ-фактура ёки ҚҚС ажратилган ҳолда олинган товарлар (ишлар, хизматлар) га бошқа ҳужжат мавжуд бўлса, солиқ тўловчи ҳақиқатда олинган ёки солиқ тўловчи томонидан ишлаб чиқарилган ҳамда у ўз эҳтиёжлари учун фойдаланган товарлар (ишлар, хизматлар) бўйича тўланадиган (тўланган) ҚҚС суммасини ҳисобга киритишга ҳақлидир.

Корхонангиз ишлаб чиқариш цехини таъмирлаш мақсадида балансдан ҳисобдан чиқарилган материаллардан солиқ солинадиган оборот мақсадларида фойдаланган. Шу муносабат билан уларни етказиб берувчиларга тўланган ҚҚСни сиз ҳисобварақ-фактура асосида ҳисобга қабул қилишга ҳақлисиз.

Ташкилотимиз суғурта фаолияти билан шуғулланади ҳамда «Суғурта фаолияти тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ суғурта бозорининг профессионал иштирокчиси ҳисобланади. Корхонамизнинг молиявий фаолияти бўйича ўтказилган солиқ маслаҳати давомида солиқ маслаҳатчиси билан бир масалада баҳс юзага келиб қолди.

Ҳап шундаки, бизнинг ташкилот суғурта қилдирувчиларга тўланган суғурта қопламаларини қайта суғурта қилиш шартномасига мувофиқ даромадларга эга бўлиб, ушбу даромадлардан фойда солиғи тўлашимиз керакми ёки йўқми?

Абдурахмон Яхшибоев,
суғурта ташкилоти бош бухгалтер ўринбосари.

СОЛИҚ СОЛИШ БАЗАСИГА КИРИТАСИЗ

— Маълумки, Суғурталовчиларнинг молиявий ҳисобот шакллари тўлдириш бўйича қоидаларга (молия вазирининг АВ томонидан 20.04.2009 йилда 1945-сон билан рўйхатдан ўтказилган буйруғи билан тасдиқланган) мувофиқ, «Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот»да «Қайта суғурта бўйича зарарлар улушининг қопланиши бўйича даромадлар» моддаси (030-сатр) бўйича 9070-ҳисобварақ «Қайта суғурта қилиш ва ретроцессияга берилган таваккалчиликлар бўйича зарарлар улушининг қопланиши бўйича даромадлар»да ҳисобга олинadиган, суғурта қилдирувчиларга тўланган суғурта қопламаларини қайта суғурта қилиш шартномасига мувофиқ қоплаш бўйича қайта суғурталовчидан олинган суғурталовчининг даромадлари кўрсатилади.

Солиқ кодексининг 150-моддасига мувофиқ, суғурта ташкилотларининг хизматларни реализация қилишдан олинadиган даромадларига қуйидагилар кирди:

1) суғурта қилиш, биргаликда суғурта қилиш ва қайта суғурта қилиш шартномалари бўйича суғурта мукофотлари (бадаллари). Бунда биргаликда суғурта қилиш шартномалари бўйича суғурта мукофотлари (бадаллари) суғурталовчининг (биргаликда суғурта қилувчининг) даромадлари таркибига фақат унинг биргаликда суғурта қилиш шартномасида белгиланган суғурта мукофотидаги улуши миқдорида қўшилади;

2) аввалги ҳисобот даврларида шакллантирилган суғуртавий техник захираларни камайтиришнинг (қайтаришнинг) қайта суғурта қилувчиларнинг суғурта захираларидаги улуши ўзгариши ҳисобга олинган ҳолдаги суммалари;

3) суғурта қилиш, биргаликда суғурта қилиш ва қайта суғурта қилиш шартномалари бўйича пул мукофоти, шунингдек қайта суғурта қилиш шартномалари бўйича тантёмалар (фойдадан олинadиган ҳақ);

4) қайта суғурта қилишга ўтказилган таваккалчилик бўйича суғурта тўловлари улушининг ўрнини қайта суғурта қилувчилар томонидан қоплаш суммалари;

5) қайта суғурта қилиш шартномалари бўйича мукофотлар депосига ҳисобланган фоизлар суммалари;

6) суғурта қилдирувчининг (наф олувчининг) етказилган зарар учун жавобгар шахсларга нисбатан талаб қилиш ҳуқуқини реализация қилишдан олинadиган, қонун ҳужжатларига мувофиқ суғурталовчига ўтган даромадлари;

8) суғурта агенти, брокер, воситачи хизматларини кўрсатганлик учун мукофот;

9) суғурта бозорининг профессионал иштирокчиларига хизматлар кўрсатганлик учун суғурталовчи томонидан олинган пул мукофоти;

10) суғурта хизматлари кўрсатишдан ва қўшимча суғурта фаолиятдан олинган бошқа даромадлар.

Демак, сизнинг ҳолатда суғурта қилдирувчиларга тўланган суғурта қопламаларини қайта суғурта қилиш шартномасига мувофиқ қоплаш бўйича қайта суғурталовчидан олинган даромадларингиз фойда солиғини ҳисоблашда солиқ солиш базасига киритилади.

ХОДИМГА ЁРДАМ КЎРСАТДИК

Корхонамиз раҳбарининг буйруғига асосан жамоамиздаги кам таъминланган бир ходимга хайрия сифатида ёрдам кўрсатилиши лозим топилди.

Биз қурилиш материаллари (цемент, оҳак, бўёқ ва бошқалар) сотиб олиб, уларни мазкур ходимга бердик ва белгиланган тартибда бирламчи бухгалтерия ҳужжатларини расмийлаштирдик.

Қайд этилган вазиятда корхонамиз ва ходимимиз учун қандай солиқ оқибатлари пайдо бўлишини тушунтириб берсангиз.

Турсунбой Зокиров,
бош бухгалтер.
Шаҳрисабз тумани.

— Солиқ кодекси 177-моддаси биринчи қисмининг 2-бандига асосан солиқ тўловчининг манфаатларини кўзлаб текинга, шу жумладан ҳадя шартномаси асосида берилган мол-мулк, бажарилган ишлар ва кўрсатилган хизматлар қиймати солиқ тўловчи томонидан юридик шахсдан моддий наф тарзида олинган даромадлар ҳисобланади.

Шундан келиб чиқиб, сизнинг вазиятда текинга (ҳадя шартномаси бўйича) олинган қурилиш материалларининг қиймати моддий наф тарзида ходимнинг даромади ҳисобланади ва, тегишинча, унга жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғи солинади, бироқ Солиқ кодексининг 306-моддасига асосан ягона ижтимоий тўлов ва суғурта бадаллари солинадиган солиқ солиш объекти бўлиб ҳисобланмайди.

Хатингизда сиз корхонангиз қандай — умумбелгиланганми ёки ягона солиқ тўлови тўловчиси — тоифага киришини кўрсатмаганиз, шундай бўлса-да, биз ҳар икки ҳолда қандай солиқ оқибатлари

юзага келишини тушунтириб ўтишга қарор қилдик.

Солиқ кодекси 147-моддасининг 9-бандига солиқ солинадиган фойдани аниқлашда Солиқ кодексининг 177-моддасида назарда тутилган жисмоний шахснинг моддий наф тарзидаги даромадлари ҳисобланадиган солиқ тўловчининг харажатлари чегирилмайдиган харажатларга кириши белгилаб қўйилган.

Демак, фойда солиғи тўловчиси бўлган корхона учун қурилиш материалларини ходимга текинга беришдан кўрилган зарарлар (яъни уларнинг қиймати) чегирилмайдиган харажатлар ҳисобланади.

Шунингдек, ягона солиқ тўлови тўловчилари харажатлар (зарарлар)ни солиқ солинадиган база ҳисоб-китобида ҳисобга олмайдилар.

Солиқ кодексининг 147-моддасига мувофиқ чегириб ташланмайдиган харажатларни амалга ошириш мақсадида олинган мол-мулклар бўйича қўшилган қиймат солиғи суммаси ҳисобга олин-

майди (Солиқ кодекси 219-моддасининг 6-банди).

Демак, қўшилган қиймат солиғи тўловчилари шуни ҳисобга олишлари лозимки, ходим учун сотиб олинган қурилиш материаллари бўйича ҚҚС ҳисобга қабул қилинмайди.

Солиқ кодекси 204-моддасига мувофиқ, ҚҚС бўйича солиқ солинадиган база реализация қилинаётган товарларнинг (ишларнинг, хизматларнинг) қиймати асосида, унга қўшилган қиймат солиғини киритмаган ҳолда белгиланади.

Товарлар (ишлар, хизматлар) таннаридан ёки товарлар олинган нархдан (товарни олиш билан боғлиқ харажатлар ҳисобга олинган ҳолда) паст нархларда реализация қилинган тақдирда, солиқ тўловчига ўз эҳтиёжлари учун товарлар берилганда (ишлар бажарилганда, хиз-

матлар кўрсатилганда), шунингдек товарлар (ишлар, хизматлар) бепул берилганда солиқ солиш мақсадлари учун солиқ солинадиган база товарларнинг (ишларнинг, хизматларнинг) таннаридан ёки товарлар олинган нархдан (товарни олиш билан боғлиқ харажатлар ҳисобга олинган ҳолда) келиб чиқиб белгиланади.

Шу тариқа, мол-мулкни ходимга текинга берганда ҚҚС бўйича солиқ солинадиган оборот вужудга келади, у чиқиб кетиш қиймати билан баланс қиймати ўртасидаги ижобий фарқ сифатида белгиланади.

Сизнинг ҳолатда, агар олинган қурилиш материаллари (цемент, оҳак, бўёқ ва бошқалар) таннари (баланс қиймати) бўйича ходимга берилса, ҚҚС бўйича оборот нолга тенг бўлади ва ҚҚСни ҳисоблаб ёзиш учун база мавжуд бўлмайди.

МОНОПОЛИЯГА ИНСОФСИЗ РАҚОБАТДАН

Ҳар биримиз ўз умримизда ҳеч бўлмаса бир марта инсофсиз рақобатдан кўйиб қолганмиз. Устки кийим, пардоз-андоз буюмлари, техника, аллақачонлардан бери машҳур, ишлаб чиқарувчиси ишончли бирон техника сотиб олдик дейлик. Кейинчалик олган нарсамиз мўлжаллаганимизнинг эгизаги бўлиб, аслига асло алоқаси йўқ эканлиги маълум бўлиб қолади. Ўзинг ичлос қўйган, ишончинг комил бўлган товар белгисида биттагина ҳарф ўзгариб қолганини, сўзлари қўйиб қўйгандек, оҳангдош эканлигини, кўзга таниш дизайн жилоси бирмунча бошқа тус олганлигини дафъатан сезмайсан киши. Энг асосийси эса бу товарнинг сифати айтарлик эмас. Булар бир қараганд, бегараз, беэиён майда-чуйда бўлиб кўрингани билан инсофсиз рақобатчилар кўлида шунчалик қудратли қуролга айланадики, улар бу қурол ёрдамида ҳалол бизнесни бир чеккага чиқариб юбориши ҳеч гап эмас.

Кўпгина тадбиркорлар иш бошлаётганда бизнесини тезроқ йўлга қўйишни кўзлаб, шунақа, қингирроқ ишларга ҳам қўл урадилар, кам харж, чиқим асосида истеъмолчиларни жалб этишга ҳаракат қиладилар. Ўз брендларини яратиш, уни истеъмолчиларга танитиш, шу мақсадда маблағ, куч сарфлаш, гоё излаш ўрнига машҳурлик касб этган бренддан нусха кўчириб қўя қолиш осон туюлади уларга. Аммо бу танилиш истеъмолчилар бозорида ўз ўрнини эгаллашининг

хатарли усули бўлиб, рақобат тўғрисидаги қонун ҳужжатларини тўғридан-тўғри бузишдир.

Маърифатли ва маданиятли бизнес ўз тараққиёти учун анча-мунча пул сарфланишини талаб этади ва шу йўл билан савдо маркаси ютуққа эришувини таъминлайди. Ана шу марка товарнинг кўпчилик танийдиган номи бўлиши, унинг обрў-эътибори ва нуфузидан дарак бериши, савдога барака киритиши учун эса вақт керак. Ўзгаларнинг товар белгиларига билинар-билинемас ўзгартишлар киритиб қўя қолиш мазкур товар белгилари эгаларининг обрў-эътиборига путур етказди, истеъмол бозоридаги нуфузини эса шубҳа остига қўяди. Товар белгисидаги биттагина ҳарфни ўзгартирган кўйи қонунга хилоф тарзда фойдаланишга журъат этган ноҳалол рақобатчи ҳалол, инсофли ишлаб чиқарувчини йиллар мобайнида барпо этган, шакл ва сайқал топтирган нарсаларини барбод этишга қодир.

Бунақа ўзлаштира ноллар яратувчилари томонидан ҳуқуқлари бузилаётган истеъмолчилар ўз ишончларини қозонган компаниянинг товари ёки кўрсатган хизмати учун ҳақ тўлаётганликларига ишонадилар, оқибатда эса сифати ноён насага эга бўладилар, холос. Моҳият-эътибори билан бунда инсофсиз рақобатчиларнинг ўзи ҳам кўп наса ютказди. Улар ўзгаларнинг ютуғи ҳисобидан сохта дивидендларга эга бўлаётганлари боис бизнес ишини ривожлантириш, маҳсулот сифатини яхшилаш ҳаракатини қилмайдилар,

талаб-эҳтиёж ортиши, савдо яхшиланишини, маркетинг дастурлари рисоладагидек ишлашини ўйламайдилар ҳамда пировард натижада орқада судралиб юрувчилар қаторига тушиб қоладилар. Зотан улар рақобатга қарши қаратилган хатти-ҳаракатлари учун эрта-кечми жавоб беришлари турган гап. Бунақа ишлар у ёки бу йўсида жамоатчиликда тегишли фикр уйғотади. Бу эса унинг келгуси фаолиятига таъсир этмай қолмайди. Хуллас, инсофсиз рақобат ҳалол, инсофли ишлаб чиқарувчигагина эмас, истеъмолчига, қолаверса, умуман истеъмол бозорига берилган зарбадир.

Тадбиркорлик ривожланиб бориши билан бозор муносабатлари доирасига «инсофсиз рақобат» деган тушунча ҳам жадал қилиб борди. Бу наса дастлаб 1883 йили қабул қилинган Саноат мулк муҳофазасига доир Париж конвенциясида илк бор қайд этилган эди. Унинг алоҳида бир моддаси билан саноат ва савдо-сотиқ ишларидаги ҳалол одатларга зид ҳар қандай рақобат ҳаракати ман этилди.

Хўш, тадбиркорлар ўзларини инсофсиз рақобатдан ҳимоя этиш учун нималарни билишлари керак, бозорда бундай рақобат қандай пайдо бўлмоқда, бунақа ҳолатларнинг олдини олиш учун нималар қилинмоқда деган саволлар билан Ўзбекистон Республикаси Хусусийлаштириш, монополиядан чиқариш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитасига (бундан буён матнда Қўмита, Монополияга қарши орган деб юритилади) мурожаат этдик.

ТОВАР БЕЛГИСИГА БЎЛГАН ҲУҚУҚ

— Фуқаролик кодекси, «Рақобат тўғрисида»ги (6.01.2012 йилдаги ЎРҚ-319-сон) ва «Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ҳамда товар келиб чиққан жой номлари тўғрисида»ги (30.08.2001 йилдаги 267-И-сон) қонунлар инсофсиз рақобатдан ҳуқуқий ҳимояланишининг асосий воситаларидир, — дейди Қўмитанинг рақобат муҳитини ривожлантириш ва инсофсиз рақобатга йўл қўймаслик бўлими бошлигининг ўринбосари Валентина ДУБРОВСКАЯ. — Қўмитамиз рақобат тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан назорат олиб боради, қонун ҳужжатларини бузиш ҳолатларини аниқлайди, бунга йўл қўйганлик учун, шу жумладан инсофсиз рақобат учун жавобгарликдан тортади.

«Рақобат тўғрисида»ги Қонуннинг 4-моддасида белгилаб қўйилишича, инсофсиз рақобат хўжалик юритувчи субъектнинг ёки шахслар гуруҳининг иқтисодий фаолиятни амалга оширишда афзалликларга эга бўлишга қаратилган, қонун ҳужжатларига, иш муомаласи одатларига зид бўлган ҳамда бошқа хўжалик юритувчи субъектларга (рақобатчиларга) зарар етказадиган ёки зарар етказиши мумкин бўлган ёхуд уларнинг ишчанлик обрўсига путур етказадиган ёки путур етказиши мумкин бўлган ҳаракатларидир. Кўпинча товар белгилари инсофсиз рақобат объекти бўлиб қолмоқда. Бундай белгилар ишлаб чиқарувчиларни ҳамда уларнинг маҳсулотларини индивидуаллаштиришни таъминлаш орқали товарнинг танилувчанлигига эришади, истеъмолчига уни ким ишлаб чиқарганлигини эслатиб туради. Товар белгиси харидорга маҳсулот сифатидан, унинг ишлаб чиқарувчиси обрў-эътиборидан, бозордаги мавқеидан дарак бериши мумкин. Товар белгисини юридик шахслар ҳам, тадбиркорлик фаолиятини амалга ошираётган жисмоний шахслар ҳам Интеллектуал мулк агентлигида (бундан буён матнда Агентлик деб юритилади) рўйхатдан ўтказишлари мумкин. Товар белгиси рўйхатга олинган пайтдан эътиборан ҳуқуқий муҳофаза остида бўлади ва эгасининг рухсатисиз ундан ҳеч ким фойдаланишга ҳақли эмас. Товар белгисидан ноқонуний тарзда фойдаланиш маъмурий ёки жиноий жавобгарликка сабаб бўлади.

Инсофсиз рақобат тўғрисидаги аризани кўриб чиқаётганда, биз энг аввало бозорнинг бошқа субъекти томонидан ишлатилаётган товар белгиси рўйхатдан ўтказилганлиги хусусида Агентликдан тасдиқнома олишимиз керак. Ҳуқуқбузарни жавобгарликка жалб этиш ва ҳуқуқ эгасини ҳимоя қилиш учун Монополияга қарши орган хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида рақобат муносабатлари бор-йўқлигини аниқлаши шарт. Акс ҳолда биз мурожаатни кўриб чиқа олмаймиз.

Ўзгаларнинг товар белгиларидан ноқонуний фойдаланилаётганлиги хусусида Қўмитага келиб тушаётган аризаларни ўрганиш шундан далолат берадики, хўжалик юритувчи субъектлар бу ишни асосан онгли равишда қилмоқдалар. Чунки ҳаммага машҳур ўзга товар белгиси инсофсиз рақобатчининг савдо-сотиғи ва обрў-эътиборини оширади, маҳсулотни ўтказиш учун маблағ сарфламагани ҳолда мўмайгина даромадга эга бўлиш имконини беради. Истеъмол бозорига эндиgina кириб келиб, бу йўналишда дастлабки одимларни қўяётганлар бундай қоидабузарликларга ўч бўладилар. Улар ноқонуний хатти-ҳаракатларига эрта-кечми ҳуқуқий баҳо берилиши ва содир этган қилмишлари учун жавоб беришга тўғри келишини англаб етмайдилар ҳам.

Тўн... кийганики

Инсофсиз рақобат кўпинча дизайни рўйхатдан ўтказилган товар белгисига ниҳоятда ўхшаш товар белгиларидан фойдаланиш тарзида намоён бўлади. Қўмитага Россиянинг бир компанияси — «Калина» концерни ОАЖ мурожаат қилди. Бизнесинг истеъмол бозоримизга «100 рецептов красоты» деган ном билан шампун етказиб берар экан, бу компания шу номдаги товар белгисини Ўзбекистонда рўйхатдан ўтказди ва ундан фойдаланиш борасида мутлақ ҳуқуққа эга бўлди. Лекин бозорда айни шу савдо маркасига жуда ўхшаш «100 секретов красоты» деган маҳсулот пайдо бўлиб қолди, дизайни ҳам Россия шампунларига қўйиб қўйгандек ўхшаш.

Яна бир мисол. Россиянинг «Эссен продакшн АГ» ЁАЖ «МАХЕЕВЪ» товар белгиси остида бозорларимизга майонез етказиб беради. Рўйхатдан ўтказилгани боис у мамлакатимиз ҳудудида ҳуқуқий муҳофазага эга. Маҳаллий «Raferti» ОАЖ ҳам шундай

маҳсулот чиқара бошлади, Россиядан етказиб берилаётган маҳсулот билан бир хил шрифт ва дизайнда тайёрланган номи фақат битта ҳарф билан фарқланар, яъни унга «МАКЕЕВЪ» деб ном қўйилган эди. Материаллар кўриб чиқилиб, инсофсиз тадбиркорлар йўл қўйган ҳуқуқбузарликларга доир кўрсатмалар берилгач, улар бартараф этилди.

Хоразм вилоятидаги бир тадбиркор «SAODAT» товар белгиси остида туз чиқаради. Бозорда унинг эгизаги пайдо бўлиб қолди — бухоролик ишлаб чиқарувчи хоразмлик тадбиркорнига ўхшаб кетадиган даражада, «SADOKAT» деган ном билан туз чиқаришга тушди. Истеъмолчи бу маҳсулотларни адаштириб юбориши жуда осон. Қўмитамизга ишлаб чиқарувчи эмас, истеъмолчи мурожаат қилгач, аризани кўриб чиқдик, инсофсиз рақобатчи қоидабузарликни ихтиёрий равишда бартараф этди.

Шу зайил ноинсоф, ғирром хўжалик юритувчи субъектлар ўз товарларини ўтказишга маблағ сарфламай туриб, рақобат борасида афзалликка эришишлари мумкин. Маҳсулот таннархи, бинобарин нархи ҳам уларда арзонроқ бўлади. Ҳалол ишлаб чиқарувчилар эса ҳам мижозларининг бир қисмидан маҳрум бўладилар, ҳам зарар кўрадилар.

Баъзида шундай ҳам бўладики, рўйхатдан ўтказилган товар белгиларининг эгалари ана шу белгилардан ноқонуний фойдаланилишига қисман ўзлари сабабчи бўладилар. «Carlsberg Uzbekistan» компаниясининг рўйхатдан ўтказилган товар белгиси фирманинг хос шиша идиши эди. Бугунги кунда корхона бундай шишаларда пиво қадоқланишини тўхтатди. Лекин шишалар муомаладан олинмаганлиги учун бозорда кўп миқдорда тўпланиб қолди, уддабурон одамлар эса фирма идишидан фойдаланиш ҳаракатига тушиб қолдилар. Шишаларни йиғиб олиб, бошқа ичимлик ишлаб чиқарувчиларга топширмоқдалар, булар эса ортиқча ўйлаб ҳам ўтирмай, шишаларга вино, минерал сув ва шунга ўхшаш нарсаларни қўйиб чиқармоқдалар. «Carlsberg Uzbekistan» ўз товар белгисидан ғайриқонуний равишда фойдаланилаётганлиги хусусида Қўмитага бир неча марта ариза билан мурожаат этди. Аммо компания ўзининг хос шиша идишларидан фойдаланмаётган экан, уларни бо-

зордан йўқотиш ҳақида ҳам ўйлаши керак эди. Шундай бўлса-да, ўзгаларнинг хос (фирма) идишида ичимлик чиқараётган «Роҳат» пиво заводига ҳуқуқбузарликни бартараф этиш хусусида кўрсатма юборилди. Айни бир вақтда жиноят ишлари бўйича суднинг ҳал қилув қарори билан раҳбарлардан бирига нисбатан маъмурий жарима қўлланди.

БИРНИКИ МИНГГА

Қоидабузарлар ўзга товар белгисидан тўлиқ фойдаланаётганлигига оид мисоллар ҳам бор. Тошкент вилоятидаги «MASTER GLOBAL PLYUS» МЧЖ «ФРУКТОША» музқаймоғини чиқаришни йўлга қўяр экан, бу товар белгисини рўйхатдан ўтказди. Шунга қарамай, истеъмол бозорида Тошкент шаҳридаги «VAZIRA BIZNES» МЧЖ ҳам худди шу номда, яъни «ФРУКТОША» номи билан чиқарган музқаймоқ пайдо бўлди. Мазкур ном ҳуқуқи эгаси Қўмитага мурожаат қилди. Материалларни кўриб чиқиш асносида тарафлар ўзаро келишувга эришдилар, ноинсоф рақобатчи ўзганинг товар белгисидан фойдаланишни тўхтатадиган ва қоидабузарликларни бартараф этадиган бўлди. Арзғўй эса ўз мурожаатини ихтиёрий равишда қайтариб олди.

Италиянинг машҳур «BILLIONAIRE» компанияси вакиллари Тошкентга келгач, пойтахтимиздаги бир қанча дўконларнинг пешлавҳаларида ўз брендларини кўриб, ҳайратдан ёқа ушладилар. Ана шу фактни Агентлик Қўмита билан биргаликда текширди. Рақобат тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларини бузган инсофсиз тадбиркорлар фактлар ўрганилаётган пайтнинг ўзида пешлавҳаларни йиғиштириб олдилар, бу ишни амалга оширишга оид фотосуратларни ҳам тақдим этдилар. Қўмита кўрсатмасига жавобан улар бундан буён ўзгаларнинг товар белгисидан фойдаланмаслик ҳақида ёзма равишда ваъда бердилар. Маълум бўлишича, улардан бири ўз бизнес ишини йўлга қўйиш учун шундай қилган экан. Бошқаси эса дўконни ўша осиглиқ пешлавҳаси билан сотиб олган бўлиб, машҳур савдо маркасида қонунга хилоф тарзда фойдаланилаётганини билмас ҳам экан. Шунга ўхшаш муаммолар келиб чиқмаслиги учун тайёр бизнес юритиладиган жойни сотиб олишда масаланинг бу жиҳатларига ҳам эътибор бериш керак.

ҚАРШИ ҚЎМИТА ХИМОЯ ЭТАЁТИР

ИЗЛАЙИН ҚАЕРЛАРДАН

Кўпинча аризачи ўз мурожаатида хўжалик юритувчи субъектнинг аниқ номи, манзили ва телефон рақамини кўрсатмаганлиги боис вазиятни ўрганиб чиқиб, чора кўришга қийналамиз. Хуқуқбузарнинг кимлигини билмаймиз-да ахир! Рўйхатдан ўтказилган «SAGBAN» товар белгиси билан сосиска ишлаб чиқарувчи Тошкентдаги «GOLD TEK» МЧЖ бозорда худди шу белги билан, ани шундай маҳсулот пайдо бўлиб қолганини, сифати эса яхши эмаслигини хабар қилди. Мурожаатда инсофсиз хўжалик юритувчи субъектнинг номи ҳам, манзили ҳам кўрсатилмаган эди. Бундай ҳолларда мурожаатни кўриб чиқа олмаймиз, қидирув ўтказиш эса бизнинг ваколатимизга кирмайди. Гап маҳсулот сифати ҳақида борганлиги учун ҳам хатни «Ўзстандарт» агентлигига юбордик, лекин у ердагилар ҳам сохта тадбиркор ҳақида етарли маълумот йўқлиги учун чора кўра олишмабди.

Яна бир арзгўй – қизил гармдори тасвири туширилган пакет чиқарувчи «VIVA MASTER PLAST» МЧЖ билан ҳам шундай ҳол такрорланди. Арзгўй ўз мурожаатида бозорда унинг товар белгисини ўзлаштириб олиб, шунга ўхшаш пакетлар чиқараётган ишлаб чиқарувчи пайдо бўлганлигини айтган. Бироқ у кўрсатган манзил орқали юборган хатимиз ҳам, телефон орқали мурожаатлар ҳам қоидабузарга бориб етмади. Бу қоидабузар билан тасодифан бақамти бўлгач, дарҳол иш кўзгатдик ва у қоидабузарликларни бартараф этди.

Бугунги кунда дори воситалари билан боғлиқ қизиқ рўйхат масалани кўриб чиқмоқдамиз. Истеъмом бозорида кардиология соҳасида қўлланиладиган иккита дорига дуч келинди. Уларнинг номи ҳар хил, бошқа-бошқа мамлакатлардан олиб келишади, нархи ҳам, ишлаб чиқарувчилари ҳам ҳар хил, лекин мутлақо бир хил идишда чиқарилаётгани учун ҳам улар ҳар қандай истеъмомчини чалғитиши мумкин. Бу дори-лар Фармакология қўмитасида рўйхатдан ўтказилган, бироқ товар белгилари бизда патентланмаган, бинобарин ҳуқуқий муҳофазаси ҳам йўқ. Улар ўз мамлакатларида патентланган тақдирда ҳам ҳуқуқий муҳофазаси ўша мамлакатнинг ҳудудида амал қилади, холос. Халқаро патент бўлган тақдирда эса ҳуқуқ эгаларининг танлови-га кўра муҳофаза бошқа давлатларда ҳам таъмин этилиши мумкин. Агар бундай рўйхатда мамлакатимиз кўрсатилган бўлмаса, табиийки, бундай дори-лар бизда ҳимоя этилмайди. Дори воситаларидан бирининг номи ўз мамлакатида патентланганини аниқладик, бу эса унинг афзал томонидир. Масала жуда мураккаб, бу ўринда ким ноинсоф рақобат йўлини тутаетганлигини, истеъмомчилар ҳуқуқларини бузаётганлигини аниқлашимиз керак.

РЎЙХАТГА ОЛИНГАНЛИКНИ ҲАМ БЕКОР ҚИЛСА БЎЛАДИ

2012 йили қабул қилинган «Рақобат тўғрисида»ги янги Қонун Қўмитага товар белгисига патент олиш борасида қарор қабул қилиш ҳуқуқини беради (13-модда). Ишлаб чиқарувчиси рўйхатдан ўтказмаган товар белгиси бўлган янги маҳсулот бозорда пайдо бўлди дейлик. У ўз маҳсулотини ўтказиш учун каттагина маблағ киритган, натижада талаб-эҳтиёж ортиб, савдо кўлами кенгая бошлаган, корхонанинг ишлари юришиб кетган. Бироқ рўйхатдан ўтказилмаган товар белгиси ҳуқуқий муҳофаза билан таъмин этилмаган. Рақобатчи эса уни ноқонуний тарзда ўзлаштириб олиб, рўйхатдан ўтказиши ва шу марка остида товар ишлаб чиқара бошлаши мумкин. Унинг маҳсулоти сифати паст бўлган

тақдирда ҳам товар белгисини «дунёга келтирган»дан бу номдан фойдаланишини тўхтатишни талаб қилиши мумкин. Товар белгисининг ҳақиқий эгаси ўз ҳаридорларининг меҳрини қозониш учун яна анча тер тўкишига тўғри келиши аниқсана ачинарлидир. Бундай хатти-ҳаракатлар Қўмита томонидан инсофсиз рақобат деб топилади. Унинг ана шундай деб топиш ҳақидаги қарори Агентлик учун товар белгиси рўйхатга олинганлигини бекор қилишга асос бўлади.

Баъзида товар белгисини рўйхатга олиш борасида низолар ҳам келиб чиқиши мумкин. Масалан, қурилиш материаллари бозорида харидоригр бўлган полизол мамлакатимизда ишлаб чиқарилмайди. Уни четдан олиб келган фирма бу номни бизда товар белгиси сифатида патентлаб олган. Хуқуқ эгаси бу билан бошқаларнинг мамлакатимизга полизол олиб киришига тақиқ ўрнатган ва, табиийки, талаб-эҳтиёж бўлгани ҳолда маҳсулотга бўлган тақлифни чеклаб қўйган бўлиб чиқмоқда. Биз «Ўзқурилишматериаллари» акциядорлик компаниясига «Полизол ўзини ма?» деган савол билан мурожаат қилдик. Улардан бу қурилиш материалларининг номи деган жавоб олдик. Бироқ қонун ҳужжатларига кўра товарнинг номи патентланмайди. Ана шу масала Агентлик апелляция кенгашида бир неча марта кўриб чиқилди. Экспертлар полизол қурилиш материали номи эмаслигини ва Россияда ҳам товар белгиси сифатида рўйхатдан ўтказилганлигини далиллар билан кўрсатиб бермоқдалар. Биз эса бу қурилиш материали номи деган фикрда қатъий туриб, қарорни қайта кўриб чиқишни сўрамоқдамиз. Хуллас, масала очиқ турибди ва жиддий ўрганишни тақозо этмоқда. Монополияга қарши қонун ҳужжатлари нуқтаи назаридан бу факт рақобатга қарши ҳаракат кўриниши ҳисобланади. Зотан у хўжалик юритувчи бир субъектга афзаллик яратиб бермоқда ва бозорни унга бир тарафлама таъсир этиш орқали торайтирмоқда.

ҚОИДАНИ БУЗГАН ЖАЗОСИГА ҲАМ ЧИДАЙДИ

Товар белгиларидан қонунга хилоф тарзда фойдаланишга оид мурожаатлар Қўмитанинг махсус комиссиясида кўриб чиқилади. Вазирлар Маҳкамасининг 12.10.2005 йилдаги 225-сон қарорига мувофиқ хўжалик юритувчи субъектнинг ҳаракатларини бошқа фаолият кўрсатиб турган шахсларга нисбатан инсофсиз деб топиш фактини аниқлагач, комиссия қарор қабул қилади. Қўмита шу қарор асосида инсофсиз рақобат тўғрисида иш кўзгатади, монополияга қарши қонун ҳужжатларини бузиш ҳолатларини тўхтатиш ва бундан кейин шундай ҳолатларга йўл қўймаслик тўғрисида кўрсатма беради. Мабодо хўжалик юритувчи субъект қоидабузарликни ихтиёрий равишда бартараф этмаса, кўрсатма бажарилмаганлиги тўғрисида иш кўзгатилиб, маъмурий жазо чоралари қўлланилиши мумкин. Комиссия қарори ва Қўмита кўрсатмаси устидан судга шикоят қилиш мумкин.

Хўжалик юритувчи субъектлар хусусий бизнесдаги ютуқларидан кимлардир ўз манфаатлари йўлида фойдаланаётган жабрдийдалар қаторига тушиб қолмаслик учун бугунги кунда ўз ҳуқуқларини ҳимоя қилишни ўрганмоқдалар. Улар ишчанлик обрў-эътиборини ҳам ҳимоя этмоқдалар. Негаки булар ўзлари учун, истеъмомчилар учун, қолаверса бутун бозор учун жуда муҳим ва керакдир.

Инсофсиз рақобатга қарши кураш борасидаги ишларнинг аҳолидан махсус муҳбиримиз Ирина ГРЕБЕНЮК хабардор этди.

Хўжалик судининг ҳал қилув қарорини бажариш вақтида ижро ишини юритиш бўйича йиғмажилд суд ижрочилари бўлими биносида мукамал таъмирлаш амалга оширилганлиги сабабли йўқолганлиги аниқланди.

Йўқолган ҳужжатларни қандай қилиб тиклаш ва суднинг ҳал қилув қарорини бажариш мумкин?

Г.Бурхонхўжаева,
корхона юрисконсулти.
Қўқон шаҳри.

ҲУЖЖАТЛАРНИ СУД ТИКЛАЙДИ

– Аввало шунга таъкидлаш лозимки, ҳар бир ижро ишини юритишга суд ижро-чисининг индекси ҳамда ижро ҳужжати кириш-чиқиш хат-хабарлари ва Ижро ҳужжатларини ҳисобга олиш китобида рўйхатдан ўтказилган рақам қўйилган йиғмажилд юритилади. Ушбу йиғмажилдда барча ҳужжатлар, шу жумладан ижро ҳужжати ижро этиш бўйича ёзишмалар (кирувчи ва чиқувчи) нусхалари сақланиши керак (*Ижро ишини юритиш ва суд ижро-чилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги низомнинг 168-банди*). Ижро ишини лозим даражада юритиш учун жавобгарлик суд ижрочисининг зиммасига юкланади.

Айни вақтда ижро ишини юритиш ҳужжатларини тўлиқ ёки қисман йўқотиш қарздорни қарз суммасини тўлашдан озод қилишни билдирмайди, чунки йўқолган ижро ишини юритиш ҳужжати тикланиши мумкин. Чунончи, «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонуннинг (29.08.2001 йилдаги 258-II-сон) 43-моддасига кўра йўқолган ижро иши юритилиши суд томонидан ишда иштирок этган шахсларнинг, ижро иши юритилиши тарафларининг, суд ижрочисининг, прокурорнинг, шунингдек ижро ҳужжати берган суд ёки бошқа органнинг ташаббусига биноан тикланиши мумкин. Бунда йўқолган ижро иши юритилиши тўлиқ ёки у суд фикрига кўра тикланиши зарур деб ҳисоблаган қисмида тикланади.

Йўқолган ижро иши юритилишини тиклаш тўғрисидаги аризани бериш ва

кўришга тааллуқли бўлган қуйидаги асосий қоидаларга эътиборингизни қаратамиз:

1) ариза ижро этиладиган жойдаги судга берилади;

2) аризада ижро ишини юритилишига доир маълумотлар тўлиқ баён этилиши лозим. Аризада сақланиб қолган ва ижро ишининг юритилишига дахлдор бўлган ҳужжатлар ёки уларнинг нусхалари аризага илова қилинади;

3) аризачи йўқолган ижро иши юритилишини тиклаш тўғрисидаги иш кўриб чиқиши вақтида суд томонидан қилинган суд ҳаражатларини тўлашдан озод қилинади. Била туриб, ёлгон ариза берилган бўлса, суд ҳаражатлари аризадан ундириб олинади;

4) суд ишни кўраётганда ижро иши юритилишининг сақланиб қолган қисмидан, иш йўқолганига қадар ундан жисмоний ва юридик шахсларга олиб берилган ҳужжатлардан, бу ҳужжатларнинг нусхаларидан, шунингдек ижро иши юритилишига дахлдор бўлган бошқа маълумотнома ва ҳужжатлардан фойдаланади;

5) суд ижро ҳаракатларини бажариш вақтида иштирок этган ёки ҳозир бўлган шахсларни гувоҳ сифатида сўроқ қилиши мумкин.

Тўпланган материаллар йўқолган ижро иши юритилишини аниқ тиклаш учун етарли бўлмаса, суд ажрим чиқариб, ижро иши юритилишини тиклаш тўғрисидаги аризани кўриб чиқишни тугатади. Бу ҳолда аризачи умумий тартибда даъво тақдим этишга ҳақли.

Адлия вазирининг АВ томонидан 29.12.2001 йилда 1091-сон билан рўйхатдан ўтказилган буйруғи билан тасдиқланган.

ИШ ЖАДВАЛГА БОҒЛИҚ ЭМАС

МЧЖ билан ЁАЖ ўртасида етказиб бериш шартномаси тузилган, унинг шартларига кўра маҳсулот шартномага иловада кўрсатилган етказиб бериш жадвали бўйича етказиб берилган. Тўлов вақти-вақти билан кечиктирилиши муносабати билан сотувчи судга етказиб бериш жадвалини ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисида даъво билан мурожаат қилди.

Суд етказиб бериш шартномасига илова ҳисобланган етказиб бериш жадвалини ҳақиқий эмас деб топишга ҳақлими?

К.Б.,
директорнинг сотиш бўйича ўринбосари.
Жиззах шаҳри.

– Фуқаролик кодексининг (бундан кейин – *ФК*) 101-моддасида битимлар деб фуқаролар ва юридик шахсларнинг фуқаролик ҳуқуқ ва бурчларини белгилаш, ўзгартириш ёки бекор қилишга қаратилган ҳаракатлари эътироф этилади. Уларни ҳақиқий эмас деб топишга *ФК*нинг 113–126-моддаларида назарда тутилган асослар бўйича йўл қўйилади. Бунда шунга назарда тутиш лозимки, *ФК*нинг 9-бобида бундай асосларнинг батафсил рўйхати белгиланган.

*ФК*нинг айтиб ўтилган моддалари маъносидан келиб чиқилганда, битимнинг бир қисми, агар бунга битимларни ҳақиқий эмас деб топиш учун назарда тутилган асослар бўлса, ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин (*ФК*нинг 128-моддаси). Битимнинг бир қисми деганда, битимнинг мазмунига тааллуқли бир ёки бир неча шартларнинг мавжуд бўлмаганлиги ушбу битимни амалга ошириш имкониятини

истисно қилмаслиги тушунилади. Қонун талабларига кўра, жиддий аҳамиятга эга бўлган ва улар мавжуд бўлмаганда битимнинг қолган шартлари битим иштирокчилари учун ҳуқуқ ва мажбуриятлар келтириб чиқармайдиган шартлар бундан мустасно (*Олий суд Пленумининг 22.12.2006 йилдаги 17-сон қарори 14-банди*).

Юқорида келтирилган қонун ҳужжатлари қоидалари шундай ҳулоса чиқариш имконини берадики, етказиб бериш шартномасига илова ҳисобланган етказиб бериш жадвалини ҳақиқий эмас деб топиш мумкин эмас, чунки етказиб бериш шартномасининг муҳим шарти бўлиб унинг муддатлари (даврлари) ҳисобланади (*ФК*нинг 437-моддаси). Ушбу талаб туфайли етказиб бериш жадвалини ҳақиқий эмас деб топиш талаби мустақил даъво талабининг предмети бўла олмайди, суд уни етказиб бериш шартномасидан алоҳида кўриб чиқа олмайди.

Павел СИЛЬНОВ, адвокат.

ТАЪТИЛДА КАСАЛ БЎЛДИНГИЗМИ? – РАҲБАРИЯТГА ХАБАР ҚИЛИНГ

Ходимлар таътилга чиққанда касал бўлиб қоладиган вазиятлар оз эмас. Ходим бу тўғрида иш берувчини хабардор қилиши шартми ва мазкур вазиятда таътилни узайтириш ёки кўчириш ҳуқуқига эгами? Бундай вазиятда иш берувчи нима қилиши шарт?

С.Букреева,
кадрлар бўлими бошлиғи.
Навоий вилояти.

– Касал бўлиш ҳар доим, айниқса таътил вақтида нохуш ҳолдир. Ходимнинг бахтига, бу туфайли унинг таътили бекор кетмайди. Касаллиги пайтида, аниқроғи, ходимнинг меҳнат таътили пайтидаги вақтинча меҳнатга лаёқатсизлиги вақтида у таътилни кунларнинг тегишли сонига, иш берувчи билан келишувга кўра эса таътилни фойдаланилмаган қисмини бошқа муддатга кўчиришга ҳаққидир. Мазкур меъёр Меҳнат кодексининг 145-моддасида назарда тутилган.

МИСОЛ. Ходимга 17.10.2013 йилдан 14.11.2013 йилгача меҳнат таътили берилган, 24.10.2013 йилдан 27.10.2013 йилга қадар (4 кун) у касал бўлган. Мазкур ҳолда иш берувчи ходимнинг меҳнат таътилини 4 кунга, яъни 18.11.2013 йил-

гача узайтириб бериши шарт, бунинг учун ходим тегишли ҳужжатни тақдим этиши лозим.

Ходим ушбу вақтда касал бўлганлигини айтибгина қолмай, иш берувчини таътилдан фойдаланишга тўқинлик қилувчи юзага келган сабаблар ҳақида хабардор қилиши шарт.

Агар ходим иш берувчини таътил вақтида касал бўлиб қолгани ва уни ўзи узайтирганлиги тўғрисида хабардор қилмаса, иш берувчи мазкур ҳаракатларни ходим томонидан меҳнат вазифаларини бузиш сифатида баҳолаб, интизомий жавобгарликка тортиш тарзида тегишли оқибатларни келиб чиқариши мумкин.

Таътил узайтирилганлигини расмийлаштириш учун ходим ариза ёзиши шарт

эмас, бироқ амалиётда бундан тез-тез фойдаланилади. Ходим тақдим этиши керак бўлган ва иш берувчини таътилни узайтиришга мажбур этадиган ягона ҳужжат – вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик варақаси. Хўжалик мансублиги, мулкчилик шакли ва хўжалик юритуvidан қатъи назар корхона, муассаса, ташкилотлар ходимларининг, шунингдек шартномалар асосида ишлайдиган ва яқка тартибдаги меҳнат, хусусий тадбиркорлик фаолияти билан, шу жумладан ижара шартларида шуғулланувчи ёки деҳқон хўжалигида ишловчи фуқароларнинг вақтинчалик меҳнатга лаёқатсизлиги меҳнатга лаёқатсизлик варақаси билан, айрим ҳолларда эса Соғлиқни сақлаш ва-

зирлиги томонидан тасдиқланган шакллар асосидаги маълумотномалар билан тасдиқланади (Меҳнатга лаёқатсизлик варақалари ва маълумотномаларни бериш тартиби тўғрисида йўриқнома, АВ томонидан 19.01.2000 йилда 873-сон билан рўйхатдан ўтказилган).

Таътилни узайтириш тўғрисидаги буйруққа келсак, баъзи юристлар уни мажбурий эмас деб ҳисоблашади, бироқ амалиётда бундай буйруқлар тузилади, мен ҳам уларни чиқаришни маслаҳат берман. Бунда ходимнинг касал бўлганлиги тўғрисида хабардор қилишига қарамай, иш берувчи ходимни ишдан озод қиладиган тегишли ҳужжатлар олинган пайтга қадар таътилни узайтириш тўғрисида буйруқ чиқармаслиги керак.

Ходим касал бўлганда иш берувчи нафақат унинг таътилини узайтириши, балки меҳнатга лаёқатсизлик варақасида кўрсатилган ишдан озод қилинадиган барча кунлар учун нафақа бериши ҳам шарт.

Агар ходим йиллик таътилни бошқа вақтга кўчиришни хоҳласа, ушбу масалани иш берувчи билан келишиши керак. Ушбу ҳолда таътилни кўчириш учун асос бўлиб раҳбар имзо қўйган ходимнинг аризаси ҳисобланади.

Ахтам ҲИКМАТОВ,
адвокат.

НОМУНОСИБ ХОДИМНИ ЎРИНЛИ ТАРЗДА ИШДАН БЎШАТИШ

Ходим малакаси етарли бўлмаганлиги сабабли бажараётган ишига номувофиқ бўлса, у билан меҳнат шартномасини қандай қилиб тўғри бекор қилиш мумкин?

Л.Агапова,
МЧЖ кадрлар хизмати ходими.

– Иш берувчининг ташаббусига кўра ходим билан меҳнат муносабатларини бекор қилишнинг бошқа асослари жумласида амалдаги меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатларида ходимнинг малакаси етарли бўлмаганлиги оқибатида бажараётган ишига нолойиқ бўлиб қолиши назарда тутилади. Бу Меҳнат кодекси (МК) 100-моддаси иккинчи қисмининг 2-банди билан белгиланган.

Ходимнинг бажараётган ишига нолойиқлиги деганда ходимнинг у билан тузилган меҳнат шартномасида, унинг мансаб йўриқномасида қайд этилган ўз хизмат вазифаларини бажаришга ноқобиллиги ёки бажариши мумкин эмаслигини тушуниш керак. Меҳнат шартномасида қайд этилган ишни сифатли бажаришга ноқобиллик унинг натижаларидан қониқмаслик, мунтазам брак қилиш, меҳнат нормаларини бажармаслик ва ҳоказоларда намоён бўлади.

Меҳнат шартномасининг юқорида кўрсатилган асосга кўра бе-

кор қилиниши ҳуқуқий жиҳатдан олганда анча мураккаб таомил. Зеро уни тўғри бекор қилиш учун иш берувчи бир қатор муҳим шартларга риоя этиши керак.

Иш берувчи ходим ўзининг меҳнат вазифаларини нормал амалга ошириши учун барча шароитларни яратиб бериши керак. Агар ходим ўз ишини иш берувчи томонидан ходим учун нормал меҳнат шароитларини яратиб бермаганлиги оқибатида қониқарсиз бажарса, бу малака бўйича нолойиқлик деб ҳисобланиши мумкин эмас. Ходимнинг нолойиқлиги у топширилган ишни уddалай олмаслигидан гувоҳлик берадиган аниқ далиллар билан (текширувлар далолатномалари, бевосита раҳбарнинг рапортлари, ҳисоботлар, аттестация материаллари, ишнинг сифати пастлиги, брак маҳсулот ишлаб чиқарилганлиги, иш ҳажми, маҳсулот ишлаб чиқариш нормалари бажарилмаганлиги ва ҳоказоларни тасдиқловчи бошқа ҳужжатлар билан) тасдиқланиши керак.

Агар ходимнинг ўз меҳнат вазифаларини лозим даражада бажармаганлиги тасодифий (бир марталик) хусусиятга эга бўлса, ходим билан меҳнат шартномасини МК 100-моддаси иккинчи қисмининг 2-бандига кўра бекор қилиб бўлмайди.

Агар иш берувчи ходим билан меҳнат шартномасини етарли малакага эга эмаслиги оқибатида унинг бажариладиган ишга номувофиқлиги муносабати билан бекор қилишга қарор қилса:

биринчидан, у ходимни меҳнат шартномасини бекор қилиш нияти тўғрисида ёзма равишда (тилхат олиб) камида икки ҳафта олдин огоҳлантириши шарт. Бунда огоҳлантириш муддати мобайнида ходим, бошқа ишни излаш учун ушбу вақтда иш ҳақини сақлаб қолган ҳолда, ҳафтада камида 1 кун ишга чиқмаслик ҳуқуқига эга. Ходимни огоҳлантириш муддатига вақтинча меҳнатга лаёқатсизлик даврлари, шунингдек унинг давлат ёки жамоат мажбуриятларини бажариш вақти киритилмайди. Ходим билан иш берувчи ўртасидаги келишувга кўра огоҳлантириш унинг давом этиш муддати билан ўлчанадиган пулли бадал (компенсация) билан алмаштирилиши мумкин (Идоравий мансублиги, мулкчилик ва хўжалик юритуш шакллари билан қатъи назар корхона, муассаса, ташкилот ички меҳнат тарти-

бининг намунавий қоидалари¹ 2.34, 2.35-бандлари);

иккинчидан, иш берувчи огоҳлантириш муддати мобайнида ходимни худди шу корхонада ишга жойлаштириш чораларини кўриши керак. Чунончи, иш берувчи ходимга мутахассислиги бўйича камроқ малакали бошқа иш таклиф этиши, мутахассислиги ва малакасига мос иш бўлмаса, унга корхонада мавжуд бошқа ишни таклиф этмоғи шарт. Агар ходим бошқа ишга ўтказилишидан бош тортса ёки корхонада бўш лавозимлар бўлмаса, меҳнат шартномаси умумий асосларда бекор қилиниши мумкин (Олий суд Пленумининг 17.04.1998 йилдаги 12-сон қарори 42-банди);

учинчидан, ходимга меҳнат шартномаси бекор қилинганда унинг ўртача ойлик иш ҳақидан кам бўлмаган миқдорда ишдан бўшатиш нафақаси тўланиши керак (Ўртача ойлик иш ҳақини ҳисоблаб чиқариш тартиби²).

Малакаси етарли эмаслиги оқибатида меҳнат шартномаси бекор қилинган ходимнинг иш излаш даврида ойлик ишдан бўшатиш нафақасини ҳисобга олган ҳолда, бироқ 2 ойдан кўп бўлмаган муддатда ўртача ойлик иш ҳақи сақланади. Агар меҳнат шартномаси малаканинг етарли эмаслиги оқибатида бекор қилинган ходим меҳнат шартномаси бекор қилинганда кейин 10 календарь кун мобайнида маҳаллий меҳнат органида иш қидирувчи шахс сифатида рўйхатдан ўтказилган бўлса, у маҳаллий меҳнат органи берган маълумотномага кўра аввалги

иш жойи бўйича учинчи ой учун ҳам ўртача иш ҳақи олишга ҳақли бўлади.

Шунингдек, Намунавий қоидаларнинг 2.31, 2.32-бандларига кўра иш берувчи қуйидагиларни билиши керак:

1) жамоа келишуви ёки жамоа шартномасида иш берувчининг ташаббусига кўра меҳнат шартномасини бекор қилишга қасба уюшмаси қўмитаси ёки ходимларнинг бошқа ваколатли органининг олдиндан розилигини олиш назарда тутилган ҳолларда бундай розиликни олмасдан туриб ходимнинг бажараётган ишга номувофиқлиги муносабати билан меҳнат шартномасини бекор қилишга йўл қўйилмайди;

2) ҳомиладор аёллар ва 3 ёшгача болалари бўлган аёллар билан иш берувчининг ташаббусига кўра меҳнат шартномасини бекор қилишга йўл қўйилмайди, корхона тўлиқ тугатилган ҳоллар бундан мустасно. Меҳнат шартномасини бекор қилишга уларни мажбурий тарзда ишга жойлаштириш билан йўл қўйилади;

3) ходимнинг вақтинчалик меҳнатга лаёқатсизлик даврида ёки меҳнат тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ёки бошқа меъёрий ҳужжатларда назарда тутилган таътилда бўлган вақтида иш берувчининг ташаббусига кўра меҳнат шартномасини бекор қилишга йўл қўйилмайди, бу қоида корхона тўлиқ тугатиш ҳолатига татбиқ этилмайди.

Ленара ХИКМАТОВА,
юрист.

¹ Меҳнат вазирлиги томонидан тасдиқланган, АВ томонидан 14.06.1999 йилда рўйхатдан ўтказилган.

² ВМнинг 11.03.1997 йилдаги 133-сон қарорига 6-илова.

Иқтисодий-ҳуқуқий газета
НОРМА МАСЛАХАТЧИ
ХУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

ТАЪСИСЧИ "Norma Hamkor" МЧЖ

Газета 2006 йил 26 декабрда
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот
агентлигида рўйхатга олинди.
Рўйхат рақами 0074.

БОШ МУХАРРИР
ФАРҲОД КҲУРБОНБЕКОВ
ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛИ:
100105, Тошкент ш.,
Миробод тумани,
Таллимаржон кўч., 1/1,
Тахририят тел.283-44-27
Обуна бўлими тел.200-00-30
E-mail: gazeta@norma.uz,
normapress@mail.ru,
www.norma.uz
Нашр учун масъул:
Нодир Алимов

Муаллифлар фикри доим ҳам тахририят нуқтаи назарига мос келавермайдиган.
Тахририят муштарийлар билан ёзишиб туриш имкониятига эга эмас.
«Норма маслаҳатчи»да эълон қилинган материалларни тўлиқ ёки қисман кўчириб босиш, электрон ва бошқа манбаларда қўлатиш, тарқатишга фақат «Норма» газеталари бирлашган тахририяти»
МЧЖ билан тузилган шартнома асосида йўл қўйилади.

Газета ношир – "Norma" МЧЖнинг компьютер базасида терилди ва саҳифаланди
(Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1).
Индекс – 186 Буюртма 1306 Бичими – А3, ҳажми – 2 босма табоқ. Адади 2015. Баҳоси келишилган нархда
Газета «ТОРПРИНТ» МЧЖ босмаҳонасида (Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1) босилди.
Газета 2013 йил 9 декабрда соат 17.50 да топширилди.
ISSN 2010-5223